Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

A polgári per egyszerűsítésének és gyorsításának eszközei az európai jogrendszerekben, különös tekintettel a kis értékű követelésekre vonatkozó eljárásokra

Dr. Nyilas Anna

Témavezető: Dr. Gyekiczky Tamás, CSc, egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2011.

Kutatási célkitűzések

Az Európai Unió egyes tagállamai polgári perjogának megismerése, ezen belül az elsőfokú eljárás szabályainak, az általánostól eltérő, az ügyek gyorsabb, egyszerűbb elintézését szolgáló rendelkezéseknek a vizsgálata.

A kisebb pertárgyértékű ügyekre vonatkozó sajátos eljárásjogi jogintézmények megismerése. A hatályos jogszabályokon kívül a korábbi évtizedek eljárásjogát is vizsgálom, hiszen csak így érthető meg a jelenkori szabályozás, és a korábban alkalmazott eszközöknek ma is létjogosultsága lehet, vagy fel lehet használni a korábbi tapasztalatokat.

A funkció alapján választom ki a vizsgálandó rendelkezéseket, elsősorban aszerint, hogy melyek azok, amelyek a hatékonyságot, az érdemi döntés mielőbbi megszületését szolgálják.

Lehetőség nyílik az egyes jogintézmények összehasonlítására is. Természetesen ennek során figyelemmel kell lenni egyéb tényezőkre is, mint a jogi környezet (más jogszabályokhoz való viszony, jogrendszerbeli elhelyezkedés stb.), a társadalmi tényezők (pereskedési szokások, jogkövetési hajlandóság, stb.), a bírósági szervezet felépítése, stb.

Megvizsgálom, hogyan működnek ezek az eljárások az adott országban, mi az eredeti céljuk, amit a jogalkotók szántak nekik, és mi a valós szerepük a vizsgált perjogi rendszerben, hogyan használják a jogalanyok, hogyan érvényesülnek a gyakorlatban. A szabályozások alternatívákat is mutathatnak egymás jogalkotása számára, de legalábbis viszonyítási pontként szolgálhatnak a hazai polgári eljárási jogintézmények formálása során.

Szeretnék rávilágítani az egyes európai országok bírósági eljárásai közötti hasonlóságokra és eltérésekre, az őket összekötő kapcsolódási pontokra.

Előfeltevésem, hogy az egyes államoknak ugyanazokkal, vagy hasonló problémákkal kell szembenézniük az igazságszolgáltatási rendszer működtetése során, illetve az elvárások a rendszerrel kapcsolatban közel hasonlóak, és mint az Európai Unió tagjai, ezen országok célja is valójában egy közel azonosan magas minőségi szint biztosítása kellene, hogy legyen, és a hatékony, gazdaságos működtetés is minden vizsgált országban legalábbis törekvésként jelenik meg.

Feltételezhetjük ez alapján egyfelől azt, hogy az eszközök és módszerek tekintetében is sok a hasonlóság. Van ilyen, ez tény, de éppen olyan sok az eltérés is, ami a jogfejlődés eltérő útjaira, az eltérő eljárásjogi hagyományokra vezethető vissza. Azonban az egységes Európában ma már ezek a rendszerek egymás felé haladnak, egyre fontosabb emiatt egymás jogrendszereinek megismerése.

Ami ennél jobban tükrözi a valóságot szerintem az, hogy a módszerek, ahogyan ezeket a problémákat kezelik, nagyon sokfélék, és ami az egyik országban nagyon jól működik, az a másik országban egyáltalán nem kerül be a mindennapi gyakorlatba, még akkor sem, ha egyébként jogalkotási szinten átveszik (pl. a közvetítés lehet ilyen jogintézmény). Ezért fontos az egyszerűsítést és gyorsabb elbírálást szolgáló eljárásjogi jogintézményeket nem kiragadva, hanem az egész perjogi rendszerre - a bíróságok szervezetétől az eljárás menetéig, az alapelveket, a felek és a bíróság jogai és kötelezettségeit is érintve - az állampolgárok pereskedési szokásaira és más tényezőkre is tekintettel vizsgálni.

A polgári peres eljárást a nemzeti szabályoktól tágabb perspektívában vizsgálom. A peres eljárás szakaszainak funkcionális összehasonlítása rávilágít egyrészt arra a tényre, hogy egy ország polgári eljárásjogi rendszere puszta választás kérdése. Nincs univerzális egyetértés abban, hogy mi szolgálja leginkább a minőségi, tisztességes, és hatékony eljárást, illetve még abban sem, hogy egyáltalán ezeket az értékeket kell-e szolgálnia a rendszernek. A preferenciák és célok megértésén keresztül elgondolkodhatunk a saját rendszerünk tökéletesítésén, illetve alternatívákat is figyelembe vehetünk.

Másrészt, a rendszerek összehasonlítása révén tisztábban láthatóvá válnak az eljárásjogi szabályok közötti kapcsolódások, melynek következtében nagyon nehéz egy részterületét úgy megváltoztatni, hogy közben az ne legyen hatással a rendszer más elemeire, és ezáltal az egész eljárásra.

Mindegyik vizsgált országban (Anglia, Németország, Franciaország, Ausztria, Hollandia, Magyarország) komoly problémákat tapasztaltak az igazságszolgáltatás működésében, ennek megfelelően mindenhol tettek erőfeszítéseket a javítás érdekében. Célom ezzel a dolgozattal, a törvénymódosítások és a vonatkozó elemzések, illetve a gyakorlat megismerésével feltérképezni, milyen trendek, folyamatok játszódnak le az egyes országokban. A polgári eljárás gyakran változik, állandó problémaként utalnak a magas költségekre és az eljárások szükségtelen elhúzódására. Ehhez az utóbbi években hozzáadódott a perek emelkedő száma, ami tovább fokozta a hatékonysági problémákat.

Kutatási témaválasztás indokolása

A vizsgálat tárgya, a téma lehatárolása

A téma aktuális mind az egyes belső tagállami jogok, mind az uniós jogalkotás tükrében, mivel napjainkban is törekvések vannak és lépések történnek mindkét szinten a létező szabályozások továbbfejlesztésére. Az utóbbi évtizedek perjogi reformjainak során általában egyik célkitűzésként mindig jelen volt az eljárások egyszerűsítésének és gyorsításának igénye, a hatékonyabb jogérvényesítés megvalósítása, vagy az igazságszolgáltatás számára rendelkezésre álló erőforrások jobb elosztása érdekében. Meg kell jegyezni, hogy hazánkban a polgári eljárásjogi szabályok mindig is gyakorta módosultak, vagy legalábbis jelen volt a változtatás igénye, még ha ezek csak tervezet szintjén maradtak is esetenként. Ha pedig az elmúlt fél évszázadra tekintünk vissza, láthatjuk, hogy számottevően átalakultak a bíróság és a felek eszközei, jogai és kötelezettségei az eljárás vonatkozásában.

Ugyanakkor, ahogy erre már utaltam, az elsőfokú eljárás egyszerűbbé és hatékonyabbá tétele egy ma is dinamikusan alakuló területe a polgári perjognak. Milyen polgári pert szeretnénk a XXI. században? Kihasználjuk-e a modern technikából adódó lehetőségeket, vagy ezekkel éppen elveszítjük a per lényegét, a személyes meghallgatást és meggyőződést, a kontradiktórius alapelv kiteljesedését? Ezekre a kérdésekre is keresem a választ, amikor elemzem az európai országok vonatkozó perszabályait és gyakorlatát.

A polgári peres eljárások konvergenciájának egyik oka a polgári igazságszolgáltatás válsága, az alacsony hatékonyság, a bizalmatlanság és tekintélyvesztés, amelyek közös problémák Európában. Ezzel szembesülve az államok jogalkotási lépésekkel válaszoltak, amelyek – mivel ugyanazon problémát célozták – legalábbis vagy hasonló lépéseket jelentettek, vagy hasonló eredményt kellett, hogy hozzanak (netalán hasonlóan eredménytelenek voltak).

Bizonyos típusú jogviták esetében számos ország speciális eljárásokat vezetett be annak érdekében, hogy az ügyeket rövid határidővel elintézzék. Ezek lehetnek egyszerűsített eljárási szabályok, információs technológia alkalmazása a kis perértékű ügyek gyors és hatékony elintézésére. A kis értékű követelések érvényesítésére lehetnek speciális bírói

fórumok, vagy specializálódott bírák (pl. Belgium, Franciaország), vagy tartozhat az általános hatáskörű elsőfokú bíróság egyik részlegéhez (pl. Hollandia). Ezen speciális eljárásokat és a kis értékű követelések elkülönített szabályozását a dolgozatban részletesen elemeztem. Természetesen meg kell említeni, hogy más megoldási lehetőségek is kínálkoztak és bizonyos országokban olyan sikeresek lettek, hogy követendő mintává váltak akár európai szinten is, különösen a mediáció, de alkalmazzák a nem-peres eljárások lehetőségének növelését, az eljárási időtartamok normatív szabályozását, illetve a perbeli és peren kívüli egyezségkötés támogatását is.
A kis perértékű követelések érvényesítésének jogi lehetőségei az európai országokban többé-kevésbé letisztázottak, Magyarországon azonban éppen a dolgozat megírása idején, 2009-ben változott az erre vonatkozó joganyag. Mikor elkezdtem a témával foglalkozni, még nem volt semmilyen előjel és utalás arra, hogy a magyar jogban megjelenne az önálló kisértékű követelések eljárása. Egy ideig magam is úgy véltem, hogy ez a jogalkotási lépés felesleges, hiszen az európai rendelet megszületésével az eljárás úgyis bekerül a hazai jogba, mint opcionális lehetőség a jogalanyok számára. Igaz, végül csak határon átnyúló elemmel rendelkező ügyekben lehet az eljárást alkalmazni, így valószínűleg ezért lépett a hazai jogalkotó még a rendelet hatálybalépése előtt, és ezért teremtette meg a külön eljárást kis értékű követelésekre a hazai jogban is. Tartalmában és alkalmazási körében azonban a két eljárás eltér, így feltételezhetjük, hogy többek között céljaik sem teljesen azonosak.

A problémák gyökere a rendelkezési elv és az aktív bírói pervezető magatartás összehangolása és az egyensúly megtalálása, ami nem könnyű feladat. A rendelkezési elv nem jelentheti, hogy akár a felperes, akár az alperes a per lefolyását akadályozza, a jogait rendeltetésellenesen gyakorolja, és ezáltal a bíróság hatékony pervezetését gátolja. A Polgári Perrendtartás nevéből is kitűnően, a polgári peres eljárás rendjének megállapítására hivatott. A polgári per lefolytatása, mint minden eljárás, elképzelhetetlen valamiféle „rend” megvalósítása nélkül. A „rend”, így az „eljárás rendje” is, szükségképpen feltételezi és megkívánja, hogy a vele kapcsolatos jogok és kötelezettségek nem korlátlanul, nem gátlástalan áradással, hanem nagyon is pontosan körülhatárolt korlátok, illetve keretek között gyakorolhatók.[1] A bíróság és a felek közötti pervezetési jogosítványokat ésszerűen kell elosztani, a felek rendelkezési

[1] lásd: NOVÁK István, *A felek eljárási jogainak korlátai a Pp. rendszerében,* Jogtudományi Közlöny, 1974., 574-580.

jogainak kiszélesítése azonban mindig a felelősség növelésével jár együtt. Ez akkor elfogadható, ha a felek birtokában vannak a szükséges információnak, adatoknak, és a szakértelemnek, ami nem mindenkinek áll rendelkezésére, mivel sokaknak nincs anyagi lehetősége annak igénybevételére. Természetes, hogy más megközelítést igényel egy olyan per, amelyben a felek képesek anyagilag viselni a jogi képviselettel járó költségeket, és ahol a pertárgy értéke nagyságrendileg nagyobb az esetlegesen felmerülő perköltségeknél, mint egy olyan ügy, ahol a felek jogismerete, technikai felszereltsége csekély szintű, amelyben egy szakértői bizonyítás a pertárgy értékével vetekedő perköltséget eredményezhet. A másik oldalról kérdés az is, hogy meddig lehet a bíróság pervezetési jogosítványait kiszélesíteni anélkül, hogy a törvényhozó a polgári eljárásjog klasszikus alapelveinek, elsősorban a rendelkezési és a tárgyalási elvnek a feladására kényszerülne.

Mindemellett a polgári peres eljárás is európai dimenzióba lépett, a területet érintő egyre nagyobb EU befolyás hatásaként, a Szerződésekben megfogalmazott szabályozási kritériumrendszer alapján. Számos rendelet, irányelv, Zöld Könyvek az eljárásjogi kérdésekről, és a 65. cikke a Szerződésnek – illetve jelenleg a Lisszaboni szerződés 81. cikke -, továbbá a Bíróság esetjoga, közvetlenül eljárási kérdéseket érintenek. Habár még a harmonizáció pontos területe nem tisztázott, de különösen a 81. cikk fényében, már messze meghaladtuk azt az időt, amikor a polgári eljárást a jog egy teljesen nemzeti jellegű területének tekintették. Lehetséges, hogy a 81. cikk később is szerepet kap olyan területeken, amelyeket jelenleg tisztán nemzetinek tartanak.

Megközelítésem újszerűségét egyfelől az a tény adja, hogy a dolgozat által kutatott kérdéskörök átfogó magyar feldolgozásával eddig nem találkoztunk. Továbbá, az egyes országok eljárásjogi normáinak és az Uniós szabályozásnak egymással párhuzamosan és komplex módon történő feldolgozása sem történt még meg. A szerzők, akik a témával foglalkoztak, általában egy-egy részterületre koncentráltak, a téma egy vetületét mutatták be nagy részletességgel. Ezzel szemben én kísérletet tettem a dolgozatban egy átfogó szemlélet érvényesítésére, ami talán azzal jár, hogy egy-egy szűkebb területet nem mutatok be kimerítő részletességgel. Célkitűzésem azonban inkább a kapcsolódási pontok, az összefüggések, és a jövőbeli lehetséges irányvonalak feltárása, a fejlődési folyamat leképezése volt. Ezért arra törekedtem, hogy az egyes részek közötti egyensúly ne boruljon fel, ne tolódjanak el az arányok az egyik vagy másik kérdéskör irányába. Az összefüggések megvilágítására az egyes fejezeteken belül az adott helyen kerül sor,

illetve a dolgozat utolsó része, a Következtetések keretében. Éppen ennek köszönhetően a disszertáció kérdéskörei még további rész-kutatásokra adnak számomra lehetőséget. A téma terjedelme és továbbgondolásra érdemes részei folytán nem is tekintem lezártnak a kutatási munkámat ezen a területen.

Kutatási módszer meghatározása

Az összehasonlító módszeren keresztül közelítem meg az egyes országok eljárásjogi rendszerét. A vizsgálódásom egyszerre horizontális, amikor a jelen illetve a közelmúlt eljárását, illetve azok egyes elemeit, szempontjait veszi górcső alá, ugyanakkor történeti is – és ilyen értelemben vertikális - mivel nem feledkezik meg a gyökerekről, a római jogi örökségről és a középkorban, majd a nemzetállamok korában lezajlott nagyon fontos, mai napig meghatározó változásokról. A jogösszehasonlító elemzés a külföldi jogszabályok közvetlen elemzésére és a külföldi szakirodalom eredményeire egyaránt támaszkodik. Felismerni a hasonlóságokat, különbségeket, a jogintézmények vonatkozásában. Minden esetben egymással összefüggésben vizsgálom az egyes országok jogrendszerét.

A jogrendszerek közötti eltérések jelentőségének csökkentése a mai jogegységesítés-centrikus gondolkodásnak felel meg. Az általános célkitűzés- mindnyájan ismerjük – át kell hidalni a nemzeti jogok különbségeit. Ennek állították szolgálatába az összehasonlító jogot. A nemzeti jogoknak a jogösszehasonlítás révén való meghaladására irányuló általános törekvések szolgálatában felmerül egy konkrét tudományos és egy konkrét gyakorlati célkitűzés. Az elméleti cél a közös alapelvek kidolgozása, a jogintézmények közös magvának feltárása. A gyakorlati célkitűzés a jogközelítés és az Európa-jog építése, egy európai jog létrehozására vagy megközelítésére törekvés, a nemzeti jogok meghaladása. A jogegységesítési törekvések eredményeképpen eddig megszületett uniformizált szabályok komparatista kutatók közreműködése mellett történt. Ezen törekvések elsődleges célja, hogy a nemzeti jogrendek közötti különbségeket a lehetőséghez képest megszüntessék, vagy legalább csökkentsék. [2]

[2] REIMANN, Mathias, *Comparative Law and Private International Law* = The Oxford Handbook of Comparative Law, szerk. M. REIMANN - R. ZIMMERMAN, Oxford University Press, 2006., 1363-1396.

Az összehasonlítás módszere mellett számos egyéb módszert igénybe veszek: történeti, strukturális, funkcionális, empirikus, tematikus, stb.
A kutatásom során törekszem a vonatkozó külföldi jogirodalom, a vizsgált országok neves eljárásjogászai és kutatói álláspontjainak, nézeteinek megismerésére, rendszerezésére, emellett ugyancsak fontosnak tartom a hazai jogirodalom áttekintését. Ennek során az összehasonlító jellegű munkákra különösen hangsúlyt fektetek. A külföldi forrásanyagban túlnyomórészt angol és francia, kis mértékben német munkákra támaszkodtam, a legújabb eredmények mellett a téma klasszikusai és az elsődleges források feldolgozására is törekedtem. A magyar nyelvű szakirodalomban is a régi irodalomtól kezdve napjainkig törekedtem áttekinteni a témával összefüggő nézeteket, irányzatokat.
Az empirikus módszert annyiban használtam, amennyiben törekedtem a rendelkezésre álló, elérhető adatokat összegyűjteni, azokat értelmezni, és következtetéseket levonni. Ám a statisztikák korlátait nem szabad figyelmen kívül hagyni, az osztályozási szempontok félrevihetik az értelmezést, és nem biztos, hogy valós képet adnak a közölt adatok. Ezért megfontoltan kezelem az adatokat, igyekszem több forrásból megerősítést nyerni azok helyességéről, illetve az adatgyűjtés módjáról, körülményeiről tájékozódni.
A történeti megközelítést azon részeknél használom, ahol és amennyiben ez indokolt. Így különösen a dolgozat második részében, amely egy történeti perspektívába helyezi a polgári eljárások mai szabályozását és működését, és amelyben kiemelem a legfontosabb fejlődési csomópontokat, a főbb jellemzők bemutatásával.

A kutatás eredményei – az egyes fejezetekhez kapcsolódóan

Az egyszerűsítés és gyorsítás igényét általában azonnal összekapcsolják a hatékonyság fogalmával, melynek egy lehetséges értelmezést mutatom be a dolgozat I. Részében, illetve megkísérlem meghatározni azon tényezőket, melyek a hatékonyságot befolyásolják. Ezek közül részletesen foglalkozom az eljárási időtartammal, illetve a perindítás vagy egyéb igényérvényesítési módok közötti választás kérdésével.
Arra a következtetésre jutottam, hogy ezek a célok és módszerek magukban hordozzák a hagyományos magánjogi és közjogi jogviszony ütközését, a perben a magánérdek és a közérdek találkozik, és a kettőnek valamilyen egyensúlyát kellene megvalósítani az optimális eredmény eléréséhez. A perben a rendelkezési jogosultság csak addig

terjedhet, ameddig harmadik személyek jogos érdekét, és ezáltal a közérdeket nem sértik.

A per tehát nem a felek uralma alatt áll, hanem olyan jogvédelmi mechanizmus, mellyel az állam a magánjog rendjét valósítja meg, és mint ilyen, elsősorban magánjogok érvényesítését szolgálja, de végeredményben a közérdeket is.

- a hatékonysági problémákra a vizsgált államokban általában jogalkotási lépésekkel válaszoltak:
    - új jogszabály, vagy módosítás: olykor korábbi jogintézmények „újrafelfedezése”;
    - szervezeti átalakítás, plusz erőforrásokhoz juttatás;
    - a pereskedési kultúra átalakítása;
    - ezek kombinációja.
- tapasztalataim szerint, volt, hogy maguk a megtett lépések voltak hasonlóak, míg máskor pedig az eredmény, vagy a várt eredmény elmaradása.

Az egyik megoldás speciális eljárások bevezetése (mely lehet akár elektronikus eljárás akár egyszerűsített szabályok – vagy mindkettő) vagy specializálódott bírók alkalmazása. Egy további ígéretes megoldás az egyezségkötés támogatása azzal, hogy ennek eljárásjogi lehetőségeit reálisan megteremtik. Dolgozatomban ezek közül az egyszerűsített eljárási szabályokat, ezek jogszabályi hátterét és működését vizsgáltam részletesen.

A II. Részben elsőként a történeti elemzés módszerét előtérbe helyezve visszakanyarodtam azokhoz a fontos csomópontokhoz, melyek lényegesen befolyásolták az eljárás mai arculatának kialakulását, vagy jelentősek voltak az eljárások egyszerűsítése és gyorsítása szempontjából. Ebben a körben elemeztem a különböző korokban felmerült problémákat, amelyek a változások mozgatórugói voltak. Nem kevésbé fontos azonban a változások hatásának nyomon követése, így ahol voltak erre vonatkozóan adatok, gyakorlati tapasztalatok, illetve vizsgálati eredmények, ezeket ismertetem. Kitérek azon reformokra, melyek az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgálták a ’90-es évekig. A határvonal meghúzásának oka egyfelől az, hogy a hatékonysági problémák Nyugat-Európában a 80-as években jelentkeztek, míg nálunk a ’90-es években, mely időszakban már Nyugat-Európában készen vagy előkészületben voltak a törvénymódosítások, reformok. Másrészt, nálunk a jelzett idő óta folyamatosan napirenden van a változtatás igénye, ehhez képest a ’90-es éveket megelőző időszak

viszonylag csendesen telt, ahogy a többi vizsgált országban is. Néhány fontos változás mégis volt, ezek azonban akár több évtized alatt történtek, és hatással voltak az eljárásjog jövőbeli alakítására. Tehát a fejlődés dinamikáját is próbáltam érzékeltetni.
Ezután a ’90-es évek utáni felgyorsult jogalkotási hullám eredményeit mutatom be. Legszembetűnőbb a változása ebben az időszakban az angol eljárásnak (1999.). Az új törvényben olyan célok is megjelentek, amelyek a kontinentális eljárásban sem kaptak addig kellő hangsúlyt, így a tisztességes eljárás, az ésszerű költségek, az áttekinthetőség a felhasználók számára, és a kiszámíthatóság az ügyek kimenetelét illetően.
Néhány olyan jogintézmény, ami véleményem szerint a hatékonyságot ténylegesen szolgálja, ezért említésre érdemes:
- a PD-k, vagyis gyakorlati útmutatók, melyek hozzátartoznak az eljárási törvényhez, a céljuk, hogy magyarázzák és értelmezzék, illetve részletesen kifejtsék annak szabályait, vagy konkrét gyakorlati útmutatással lássák el a gyakorló perjogászokat. A CPR a PD-kkel együtt alkalmazandó, és valamennyi szabályt a törvény alapvető célkitűzésének fényében kell mindig értelmezni.
- az eljárási alapelvek az angol jogban nem olyan értelemben léteznek, mint nálunk, nem egy katalógust jelent, hanem van egy ún. alapvető célkitűzése a törvénynek (mely egy igen összetett kritériumrendszert tartalmaz) és ennek kell érvényesülnie az egész eljárásban. Kiindulópontja az eljárás igazságossága, mely magában foglalja az egyenlő elbánást, a költségkímélő eljárást, amely arányban áll a pertárgy értékével és az ügy jogi jelentőségével és bonyolultságával, gyors és tisztességes, és a forrásokat optimálisan osztja el.
- a pre-action protokollok meghatározott ügytípusokban tartalmazzák azokat a lépéseket, amelyeket a feleknek kötelezően meg kell tenniük a keresetindítás előtt. Előírják a kötelezően csatolandó okiratokat, dokumentumokat, és teljes disclosure-t rendelnek a keresetlevél és a védekezés vonatkozásában, illetve bizonyos esetekben tanúvallomások csatolását, pl. az orvosi műhiba perek, az építési ügyek, és a szakmai felelősséggel kapcsolatos jogvitákban.[3] A protokollok ösztönzik a feleket, hogy peren kívül oldják meg a jogvitát, vagy segítséget nyújtanak abban, hogy ha már pert indítanak, hogyan fogják felépíteni a felek az ügyet. Ezt a protokollt a feleknek

[3] Pre-Action Protocol for Disease and Illness Claims, Pre-Action Protocol for Housing Disrepair Cases, Pre-Action Protocol for Possession claims based on Rent Arrears, Pre-Action Protocol for Personal Injury Claims, Pre-Action Protocol for the Resolution of Clinical Disputes, Pre-Action Protocol for Professional Negligence, Pre-Action Protocol for the Construction and Engineering Disputes, Pre-Action Protocol for Judicial Review, stb. forrás: http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/menus/protocol.htm

követniük kell. Ha nem teszik, annak a későbbi per során lehetnek jogkövetkezményei, így a bíró figyelembe veszi a határidők meghatározásánál és a költségek viseléséről való döntésnél. Ha a felek nem tartják be ezeket, vagy nem adják meg a szükséges információt a másik félnek, a költségekben marasztalni fogja őket a bíróság.

- a statement of truth egy olyan nyilatkozat, melyben a dokumentumot benyújtó fél elismeri, hogy a saját tudomása szerint a benne szereplő tények valósak. A CPR 32.14(1) szerint aki hamis tényt állít ilyen megerősített dokumentumban, anélkül, hogy jóhiszeműen vélné annak valóságát, bűnös az eljárás akadályozásában (contempt of court). Tehát a törvény büntetőjogi következményt fűz ahhoz, ha bebizonyosodik, hogy a fél által állított tények hamisak, és erről tudott. A bírónak csak akkor kell fellépnie, ha kiderül az eljárás folyamán (más tényekből, adatokból, más bizonyítás kapcsán) hogy a tényeket legjobb tudomása ellenére nem a valóságnak megfelelően adta elő a fél. Legtöbb peres nyilatkozatot el kell látni ilyen megerősítéssel, így a keresetlevelet, a részletes kereseti kérelmet, a védekezést, a disclosure-listát, a tanúvallomást, az allokációs kérdőívet, a szakértői véleményt, stb.

- a bíróság az angol eljárásban is jogosult lesz az időrend megállapítására, de itt nemcsak határidőket szab az egyes cselekményekre, hanem az egyes eljárási szakaszokat is időkeretekbe osztja.

Ugyanezen időszak – az elmúlt évtized – jelentős változása volt a német eljárásban a 2001-es Reformtörvény, mely továbbra is garantálni kívánta a magas jogvédelmi szintet, és hangsúlyozta, hogy a kiszámíthatóság és a jogbiztonság ugyanolyan fontos értékek, mint a gyorsaság, és a hatékony eljárás.

Az elsőfokú eljárást érintő általam lényegesnek tartott változások:

- a ZPO 139. §, a bíró pervezetési jogosítványainak megerősítése. Többek között, tájékoztatnia kell a bírónak a feleket, ha olyan tényre vagy jogra alapozza a határozatot (akár részben) amit a fél nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyott, vagy nem tartotta jelentősnek, vagy ha a bíró álláspontja egy tény vagy jogkérdésben különbözik mindkét fél álláspontjától. Lehetőséget kell adnia, hogy a felek észrevételt tegyenek ezekre a tény vagy jogkérdésekre. Ez egy nagyon jó megoldás a jogalaptól való eltéréssel kapcsolatos problémákra, melyek nálunk sem ismeretlenek. Egyébként is kulcsfontosságú rendelkezéseket tartalmaz a hatékony eljárás szempontjából ez a szakasz, mely szerint a bíró köteles megvitatni a felekkel az ügy ténybeli és jogi oldalát, feltenni a szükséges kérdéseket, felhívni a feleket, hogy egészítsék ki tényállításaikat, és jelöljék meg bizonyítékaikat.

- a törvényben az anyagi pervezetés címszó alatt találhatjuk a bíróságra vonatkozó ún. útmutatási és közreműködési kötelezettséget (Hinwirkungs- und Hinweispflicht), melyet ha elmulaszt, eljárási szabálysértést valósít meg, mely hatályon kívül helyezési ok lehet. Másik oldalról, a fél szabadon dönt arról, hogy követi-e az útmutatást vagy nem, és vállalja ennek következményeit, vagyis a figyelmen kívül hagyást, ami adott esetben az érdemi döntésben jelenhet meg. Ha nem tesz eleget a fél a bíróság javaslatának, és nem egészíti ki a kérelmét, vagy nem pontosítja, a bíróság az eredetileg előadott tényekhez lesz kötve.

Magyarországon több lépésben, egy sor novelláris módosításon keresztül jelentek meg a hatékonysági követelmények a perben, és alakult a felek és a bíró viszonya. Ennek jelentős mozzanatai a kérelemhez kötöttség elvének kimondása (1995), a gondos és eljárást elősegítő pervitel kötelezettsége, és a bíró háttérbe szorítása az eljárásban, ez utóbbi megoldás azonban hamar változtatásra szorult. A bíróságok munkaterhét igyekeztek csökkenteni a fellebbezés korlátozásával kisértékű ügyekben, és bizonyos ügyek nemperes eljárásban történő elintézésével. Ezek az intézkedések is problematikusnak tekinthetők.

A következő jelentős lépés az ésszerű időben való befejezéshez való jog beemelése a törvénybe (1999), ami furcsa megoldással egyben a törvény célja is lett. Ugyanekkor került vissza a tárgyalás előkészítése, és számos eljárási határidő, ezek pozitívan hatottak a hatékonyságra, de továbbfejlesztendő területeknek tekintem őket.

A 2008. évi XXX. törvény leginkább a kis értékű perek önálló eljárási szabályainak megalkotásával járult hozzá az eljárások hatékonyságának fokozásához, ezeket a szabályokat külön fejezetben elemeztem. Meg kell még említeni a 2009. évi LXVIII. törvényt, amely ugyan nem vonatkozik magánszemélyek pereire, de tartalmaz néhány előremutató rendelkezést, amelyek esetlegesen alkalmazhatók más típusú jogvitákban is. A bíróság a keresetlevél benyújtását megelőzően, a per előtti kötelező egyeztetés alatt is elrendelhet ideiglenes intézkedést, mégpedig a kérelmező székhelye szerinti megyei bíróság. Bevezeti továbbá a módosítás az angol disclosure-hoz hasonló jogintézményként a releváns okiratok egymás közötti kötelező átadását. Ezt azonban csak a másik fél felhívására kell megtenni, és nem is konkretizálja a jogszabály, hogy milyen okiratok lehetnek ezek, illetve melyek vannak kizárva. Mentesülhet ugyanakkor a fél, ha arra hivatkozik, hogy az okirat nem függ össze a tényállással vagy a fél üzleti titokhoz fűződő jogát aránytalanul korlátozná. Mindkét ok fennállása csak mérlegelés alapján állapítható meg, itt tehát a bírói gyakorlatnak nagy szerepe lehet, ami azonban

csak akkor alakulhat ki, ha ezekben az ügyekben perre kerül sor (esetleg ideiglenes intézkedésként elrendeli a bíróság, hiszen ennek kérelmezésére lehetőség van).

Ezt követően vizsgáltam a hatályos jogban létező egyszerűsítést szolgáló eljárásjogi eszközöket a tagállamokban. Sorra vettem az elsőfokú eljárás során alkalmazott olyan technikákat, amelyek a per időszerű befejezését szolgálják. Áttekintésem alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a common law rendszerek egy a korábbinál sokkal aktívabb bírói szerepet honosítanak meg, és ezzel együtt a szóbeliségtől is eltávolodnak. Az irányítást ugyanis nem lehet gyakorolni, ha nem rendelkezik előzetes ismeretekkel a bíró a jogvitáról és a hozzá kapcsolódó kérdésekről. Ezt a tudást pedig az írott előkészítő anyagokból szerzi meg.

A két legfontosabb jellemző folyamat mind a kontinentális, mind az angolszász rendszerekben, egyrészt a common law bíró jogosítványainak erősítése, másfelől, a kontinentális eljárás két részre osztottságának elterjedése, vagy ismételt megjelenése.

Ezt a változást egy teljesen új elméleti megalapozás is kíséri, az igazságszolgáltatás és az ítélkezés mibenlétéről. A bírák felelőssége nem csupán az előttük megjelenő felek irányában áll fenn, hanem éppúgy felelősek az igazságszolgáltatás erőforrásainak arányos és hatékony elosztásáért. Biztosítaniuk kell, hogy az egyedi jogviták nem emésztenek fel aránytalan mértékű munkaidőt, így a többi jogvita megoldására váró fél nem szenved indokolatlan késedelmet.

A különbségek azonban jelentősek a szabályozás tartalmát és jellegét illetően az egyes eljárási rendszerek között. A kontinentális modellben több, rövidebb tárgyalás során folytatják le a bizonyítási eljárást, melynek eredményét mindig csatolják a per anyagához, míg végül az ügy megérik az érdemi döntésre. A common law perben hagyományosan van egy előkészítő szakasz, per- illetve tárgyalás előtti szakasz, ami elhúzódik, de utána egyetlen tárgyalás, amikor az összes bizonyítékot előterjesztik megszakítás nélkül.[4] Ehhez közelíteni próbál néhány állam, amikor bevezeti azt, hogy lehetőleg egy tárgyaláson érdemben elbírálják az ügyet. Ugyanakkor itt hiányoznak ehhez a részletesen és szigorúan szabályozott előkészítő cselekmények.

A szabályozás áttekintéséből levonható a következtetés, hogy általános trend a bírói kontroll fokozása, a menedzser-bírókép elterjedése, aminek alapja, hogy a bírónak

[4] HAZARD, G.C., *Civil Litigation Without Frontiers, Harmonization and Unification of Procedural Law*., = RECHBERGER - KLICKA, *Procedural Law on the Threshold of a New Millenium*, XI. World Congress on Procedural Law, 58-63.

hatásköre van az eljárás menetének meghatározására, annak érdekében, hogy megelőzze a perelhúzó taktikákat a felek részéről. Ezzel együtt a hangsúlyt gyakran a per arányos menedzselésére helyezik, vagyis, hogy az igazságszolgáltatás forrásainak elosztása legyen arányban az adott követelés értékével, az ügy jelentőségével, és komplexitásával. A jogorvoslati lehetőségek szűkítése és az egyszerűsített eljárások kiterjedtebb alkalmazása (nem vitatott vagy kis értékű követelésekre) szintén a pergazdaságosság hangsúlyosabbá válását fejezik ki. Ez azt is jelzi, hogy esetlegesen kész vagyunk valamilyen mértékben feláldozni a döntés helyességéből, annak érdekében, hogy gyorsabban megoldás szülessen a jogvitában, alacsonyabb költséggel. Az igazságszolgáltatás modernizációja együtt jár a hatékonyság mindenek feletti követelménnyé emelésével.

Ehhez kapcsolódik a következő közös jellemző, a nagyobb rugalmasság irányába elmozdulás, és aktív szerep és felelősség mind a felek mind a bíró számára, a tisztességes eljárás követelményeinek megfelelve. Egyik eszköz az eljárás gyorsítására és a költségek csökkentésére az eljárás rugalmas alakítása az ügy komplexitásától függően. A rugalmasság az eljárási szabályokra vonatkozik, és olyan eljárási modellek elfogadására, ami az ügyek sajátosságaira tekintettel van. Például a határidőket az ügytől függően a bíróság állapítja meg. A hatékonyság és a rugalmasság másik vonzata az aktív bírói pervezetés, különösen a perelőkészítő szakaszban.

A nemzeti eljárások megismerése után kiemelten vizsgáltam és elemeztem azon jogintézményeket, amelyek kulcsszerepet játszhatnak az eljárás menetének meghatározásában. Így dolgoztam fel többek között a tárgyalás elmulasztása és általában a perbeli mulasztás jogkövetkezményeit, a tárgyalás előkészítésének tartalmát és az ezzel kapcsolatos feladatokat, mind a bíró, mind a felek oldalán, a permenedzselés eszközeit, valamint a tényállás megállapítását szolgáló eszközöket, az eljárási alapelvek szerepét. A dolgozat ezen részében különösen hangsúlyos szerepet kap az összehasonlító módszer.

- Megállapítható, hogy több okból kifolyólag – melyek egyike a jogszabályok inflálódása – a bíróságok szerepe felértékelődik a társadalomban. Egyre inkább látjuk, minden országban, a jogszabályok növelik a bíró jogkörét, és eltávolodnak a hagyományos felfogástól, hogy a polgári peres eljárás szabályai pusztán magánjogi jellegűek.

A közjogiasodás alatt a bírói kontroll erősödését értem az eljárás menete és időbelisége vonatkozásában, és nem azt, hogy a bíró beavatkozik az ügy érdemébe, és segíti a

feleket a jogérvényesítésben. A szóbeliség irányába történt elmozdulás szembekerült az újabb tendenciákkal az írásbeli eljárásra való visszatérésre – némely országokban, ahol az írásbeliség sohasem tűnt el[5], ez inkább csak hangsúlyeltolódás. A kis értékű követelések bíróságai is elmozdultak az írásbeliség felé, de ez sem minden vizsgált országban jellemző, mert pl. az angol small claims eljárásban a tárgyaláson van a hangsúly.

A bírói jogosítványok kiszélesítésével kapcsolatban megállapítható, hogy:

- ezidáig leginkább formai, technikai kérdésekben jelent meg;
- a közérdek védelmét sokszor inkább szolgálják, mint az egyéni jogok gyakorlását;
- a kérelemhez kötöttség elve bár mindegyik államban érvényesül, de oldódott ennek szigorú értelmezése, különösen az angol gyakorlatban, ahol adott esetben azt a jogvédelmet is megadják a félnek, amit a kereseti kérelem kifejezetten nem tartalmazott.

A tényállás megállapítását meglátásom szerint legjobban szolgáló rendelkezéseket emelném ki:

- A francia bíró elrendelhet bármilyen intézkedést (köztük előkészítő intézkedéseket) hivatalból, ami a tények felderítését szolgálja. Azonban ez nem szolgálhat a fél elmulasztott bizonyításának pótlására, elsősorban a fél, aki a tényt állítja, az köteles bizonyítani, de ha nem tudja semmilyen módon bizonyítani az adott tényt, akkor jöhet szóba e szakasz alkalmazása.
- Számos ország választotta azt a megoldást, hogy azokban az eljárásokban, ahol a feleket nem képviseli jogi képviselő, a bíróságnak fokozott figyelemmel kell lennie és aktívabb szerepet betöltenie. Ezért lehet az angol small claims eljárásban is aktívabb a bíró, mint az általános szabályok szerint, és egyben informálisabb is. A német Amtsgericht előtti egyszerűsített eljárásban pedig szintén aktívabb lehet a bíró, mint a Landgericht bírója, az általános szabályok szerinti eljárásban.
- A francia mise en état bíró széles körű jogosítványokkal rendelkezik az eljárás menetét illetően, az előkészítő szakaszban határidőket szabhat, meghatározhatja az elvégzendő eljárási cselekményeket, a felek közötti egyezséget jóváhagyhatja, tárgyalási határnapot tűzhet, és elrendelheti az előkészítő szakasz lezárását.
- A holland perjog ismeri a fél tanúkénti meghallgatását, ha a fél olyan tényt, mely tekintetében a bizonyítási teher rajta van, nem tud bizonyítékkal alátámasztani, a saját érdekében hallgatható meg, de csak más egyéb, a perben felhozott bizonyítékok

[5] Pl. Németországban a ZPO mindig is szabályozott egy ún. írásbeli perszakaszt, jelenleg a ZPO 276.§

kiegészítésére, alátámasztására használható fel. A többi államban is valamilyen formában megjelenik a fél meghallgatása, de nem egyenlő súlyú a bizonyítási eljárás során felvett egyéb bizonyítékokkal.

- A mulasztási ítélet lényegében arra alapítja az alperesnek a felperesi kérelemhez igazodó marasztalását, hogy az alperes szabályszerű idézésre nem jelent meg. A bíró itt az ügy érdemét, a kereset megalapozottságát nem vizsgálhatja, hanem köteles a felperes kérelme alapján érdemi döntést hozni, vagyis ez egy formális döntés lesz.[6]

Ha megvizsgáljuk a magyar perrendtartást, találunk más helyeken is olyan rendelkezéseket, amelyek formai tényezőkhöz kapcsolnak érdemi jogkövetkezményeket. Ennek nyilván egyik oka, hogy a perrendtartás nevéből is eredően az eljárás rendjét határozza meg, és hogy valóban rend legyen, szükségképpen formát kell adni az eljárás egész folyamatának, és bizonyos következményeket kell fűzni a meghatározott cselekményekhez és a „nem-tevésekhez" is, vagyis a mulasztásokhoz. E következmények között van több olyan is, amely bár alakszerűségekben jelentkezik, de az anyagi jogban mutatkoznak meg a felek anyagi jogait érintő következményei, pl. a fellebbezés határideje 15 nap, amit ha a fél elmulaszt, beáll az ítélet jogereje, a döntés a félre nézve kötelező lesz, s a jogerős döntés alapján végrehajtásnak van helye, vagyis állami kényszer útján lehet érvényt szerezni a félre nézve esetleg valóban sérelmes határozatnak.[7]

Az ilyen típusú formalizmusok viszont nélkülözhetetlenek, mert ezek hiányában a rend, amelynek biztosítására a polgári perrendtartás hivatott, egyáltalában nem lenne biztosítható, az eljárás széthullana és a felek soha véget nem érő tárgyalásokba bonyolódnának.

- A polgári perek elhúzódása leggyakrabban a tárgyalás elhalasztása folytán következik be Magyarországon. Ennek fő oka a bizonyítás kiegészítésének szükségessége.[8] Ez arra a problémára vezethető vissza, hogy a peranyag koncentrálása nem megfelelő, vagy teljesen hiányzik. Ezt csak a felek és a bíróság eljárási feladatainak és tevékenységének pontos meghatározásával és folyamatos fejlesztésével lehet megvalósítani. Ennek csak az egyik vetülete a pervezetés erősítése, másik része a perelőkészítésnek és a tárgyalás előkészítésének az erősítése. Ezen a téren a feleknek a bírósággal megosztva kellene

[6] NOVÁK István, *A polgári peres eljárás gyorsításának és egyszerűsítésének néhány kérdése*, Jogtudományi Közlöny, 1965. november, 552-561.
[7] NOVÁK István, *i. m.* , 552-561.
[8] NÉVAI László, *A polgári perbeli tárgyalás hatékonyságának problémái – különös tekintettel a tárgyalás előkészítésére,* Jogtudományi Közlöny, 1979./10. szám, 621-626.

viselni a feladatokat és a felelősséget. A jóhiszemű eljárás keretei között a fél nem megfelelő magatartásának következménye lehetne a nyilatkozatának figyelmen kívül hagyása, vagy az indítványának elutasítása. Természetesen a bírónak az ügy egyedi körülményeire figyelemmel kellene lennie a jogkövetkezmények meghatározásakor. Ami a pervezetés szabályozását illeti, a Polgári Perrendtartásnak a kereteket kellene összefoglalnia, nem kell teljes részletességgel szabályozni a folyamatot. Ugyanis a pervezetés egyfelől része a bírósági eljárásnak, de egyúttal módszer is, amit mindig az adott ügy körülményeinek megfelelően kell alkalmazni.

Milyen bírói szerepvállalást igényel a mai perrendtartás? Az officialitás visszaszorulása nem jelenti egyidejűleg a passzív szemlélődő bíró modelljének átvételét. Egy a felek önrendelkezését (ahogyan az Alkotmánybírósági határozatok megfogalmazták) tiszteletben tartó, de a pervezetést illetően aktív, céltudatos, és a felek számára szándékaiban követhető bírói magatartás szükséges. A bíró nyilvánvalóan nem garantálja a döntés filozófiai síkon értelmezett igazságosságát, ehelyett azonban a valós tényeken alapuló döntést kellene célként kitűznie, és ez a feleknek is egy elfogadható szint lenne. Világossá kell tenni a felek előtt a bizonyítás körét, a bizonyítási teher megoszlását, a bizonyítási indítványok előterjesztésének időpontját, határidejét, amelynek az eljárás későbbi folyamatára kiható következményei vannak.

Döntő szerepet kell, hogy kapjon a tárgyalás előkészítése, és alapvető követelmény, hogy a bíró (és mindkét fél!) az első tárgyaláson az ügy ismeretében lépjen fel. Ezzel összefüggésben a jogi képviselő magatartásának is felelősségteljesebbnek kell lennie. A kilátásba helyezett szankciók elkerülése végett is, már ha azokat tényleg alkalmaznák – de lehet, hogy azért nem teszik, mert nem érnék el a kívánt célt, vagyis továbbra sem lehetne folytatni az eljárást, mert arra nem ad egzakt lehetőséget a törvény, hogy a bíró a cselekmény bevárása nélkül folytassa a pert, vagy pedig úgyis meg kell várnia, mert anélkül egyszerűen nem tud dönteni.

A dolgozat gerincét alkotó III. Részben részletesen foglalkozom a vizsgált államokban rendelkezésre álló egyszerűsített eljárásokkal kis értékű követelésekre vonatkozóan, ezen belül vannak olyan államok, ahol létezik eltérő szabályozás a pertárgyérték vagy az ügyek egyéb szempont szerinti csoportosítása alapján és ezekben a perekben egyszerűsített eljárási szabályok alkalmazására. Vannak bizonyos elemek melyek közösek több államban, ez alapján alkottam meg egy lehetséges csoportosítást, amelyet a Tartalomjegyzékben is megjelenítettem.

Az első csoport – Anglia tartozik ide – ahol létezik egyetlen célzottan a kisértékű jogvitákra szolgáló eljárás. Emellett találtam más eljárásjogi eszközöket is, melyek a hatékonyabb eljárást szolgálják, és lehetőséget adnak az egyszerűsített elbírálásra.

A második csoport – Franciaország, Belgium, Hollandia tartozik ide – ahol az eljárásjogi sokszínűség érvényesül, és több egyenrangú, egymással „versengő" eljárás létezik ugyanarra a célra. Hollandia ebből a szempontból kiemelkedik, mert sikeresen ötvözi a francia hagyományokat és az angol önálló kisértékű eljárás előnyeit.

A harmadik csoport – Németország, Ausztria és Magyarország képviseli – legjellemzőbb ismérve, hogy nincs speciális önálló eljárás és más egyéb, a kisértékű jogviták hatékonyabb elintézését szolgáló szabályozás. Általában a fizetési meghagyásos eljárást használja a gyakorlat. Viszont az eljárás egyszerűsített lefolytatására itt is van lehetőség. Ezen belül árnyaltam a képet, hiszen Ausztriában az okirati bizonyításra korlátozódó eljárás és a bérleti szerződés megszüntetésére szolgáló egyszerűsített eljárás alkalmas célunk betöltésére, és Magyarországon ugyan nem önállóan, hanem a fizetési meghagyásos eljárás lehetséges folytatásaként, de léteznek eltérő szabályok a kisértékű követelésekre. Kifejezetten azonban ezt nem nevezném a jogérvényesítés szempontjából hatékonynak.

Az összehasonlító módszer segítségével megpróbáltam feltárni azokat a kölcsönhatásokat, amelyek az egyes eljárásjogi rendszerek között léteztek és léteznek ma is, és amelyek előmozdítják a konvergenciát az eljárási modellek között. A különböző rendszerek vizsgálata révén értékelhetjük az igazságszolgáltatás versenyző igényei közötti konfliktus feloldásának módjait. Az összehasonlításból levonható következtetés:

- a hasonló funkciók betöltésére (eljárás egyszerűsítése, gyorsítása, joghoz való hozzáférés biztosítása, költségek csökkentése, bírósági eljárás automatizálása és ezzel a munkateher enyhítése stb.) alkalmas jogintézmények csoportosításánál az egyes államok eltérő jogi megoldásokat alkalmaznak, eljárásjogi hagyományaiknak és joggyakorlatuknak megfelelően.
- különbséget lehet tenni aszerint, hogy egy egységes eljárás van-e kis értékű ügyekben, vagy több külön intézmény biztosítja ezen követelések bírói úton rendezését, vagy nincs is kifejezetten ilyen célzatú intézmény az eljárásjogban.

Általában pénzkövetelések érvényesítésére szolgáló egyszerűsített eljárások ismertek, főként amennyiben várhatóan az ellenfél nem fogja vitatni a követelést. Ha érdemben kívánja vitatni, általában rendes eljárásban tudja csak, kivétel ez alól hazánk, ahol a

kisértékű eljárás a fizetési meghagyásos eljárás folytatása. Lényeges körülmény azonban, hogy a perré alakulás esetében az illetéket nem a követelést vitató fél fizeti meg, hanem a jogosult, ami tovább drágítja az eljárást a jogosult számára, ami nem biztos, hogy a végén megtérül, ha a végrehajtás később sikertelen. A megfelelő az lenne, hogy ellentmondás esetén ezzel egyidejűleg a kötelezettnek kellene a peres eljárás illetékét megfizetni, hiszen ebben az esetben ő az, aki peres úton kívánja vitatni a követelést, aki nem ért egyet a bírósági határozattal. Ebben az esetben valósulna meg teljes mértékben az eljárás célja, a gyors és egyszerű igényérvényesítés.

Ami az ideiglenes intézkedéseket illeti, elsődlegesen céljuk valamilyen állapot megőrzése, vagy követelés ideiglenes teljesítése, még az érdemi határozat meghozatala előtt. A francia référé a korábban fennálló sürgősségi követelményt is elhagyta, és az eljárást továbbfejlesztette a gyakorlat egyfajta érdemi döntést eredményező egyszerűsített eljárássá, mivel a végzés meghozatala után – ami ugyanúgy végrehajtható, mint az ítélet – gyakran nem folytatják a felek az eljárást. Ez a megoldás ritka kivételnek számít az európai országok között.

A holland kisértékű eljárásban nem kötelező tárgyalást tartani, ilyenkor a bíró által megadott határidőn belül kell benyújtani a feleknek írásbeli nyilatkozataikat (a fél kérheti, hogy szóban is előadhassa álláspontját, de ez nem tárgyalás). A határozat ellen fellebbezés csak akkor lehetséges, ha a követelés összege (itt kamatokkal együtt) meghaladja 1750 €-t.

Az angol eljárásban a summary judgment, vagyis egyszerűsített ítélethozatalt bármelyik fél kérheti és a bíróság hivatalból is megteheti, ha a tényállás egyértelmű és nem igényel tisztázást, feltéve, hogy nincs ésszerű kilátás a kereseti kérelem vagy védekezés sikerére, és nincs egyéb nyomós ok a tárgyalás tartására. Időbeli feltétele, hogy az alperes már benyújtotta a keresetlevél kézbesítésének tudomásulvételét, vagy védekezését. Ez meglehetősen erős eszköz, amely a bíróság mérlegelését igényli, anélkül azonban, hogy lefolytatnák a terjedelmes bizonyítási eljárást. Éppen ezért csak teljes mértékben tisztázott tényállás esetén alkalmazható, ami minden részletre kiterjedő – és minden rendelkezésre álló bizonyítékot tartalmazó - kereseti kérelmet vagy védekezést igényel.

A mi fogalmaink szerint leginkább az érdemi vizsgálat nélküli elutasításhoz hasonlítható az ún. strike out, mely viszont előbbitől eltérően érdemi elutasítást jelent, vagyis csak fellebbezéssel támadható meg. Az első esete, amely csak kérelemre lehetséges, ha a keresetlevél nem tartalmaz ténybeli alapot, vagy visszaélés a bírósági

eljárással, vagy akadályozza az eljárás tisztességes lefolytatását (különösen ilyen, ha a kérelem nyilvánvalóan alaptalan, vagy a tények nem relevánsak). A másik eset, amely hivatalból is megtehető, ha a fél nem tesz eleget jogszabályban, PD-ben foglalt, vagy bírói rendelkezésnek. A tényállást az első esetben szélesebb körben vizsgálja, de mindkettőnél csak írásbeli bizonyítékokat használhat fel.

A francia jogban a référé eljárást és az ordonnance sur requête-t találtam a gyakorlatban legjobban működő egyszerűsített eljárásnak, mert bár az eljárás egy előzetes ítélet (preliminary judgment) meghozatalával zárul, ami ideiglenes hatályú, de az ügy gyakran mégis befejeződik ezen a szinten. A référé eljárás, bár fogalmilag ideiglenes jellegű a bírói döntés, mégis a francia eljárásjogban egy nagyon fontos eszköze az egyszerűbb (de tömeges!) jogviták gyors és hatékony rendezésének, vagyis mellette nincs szükség kis értékű követelések eljárására, vagy más egyszerűsített eljárási szabályokra (amiből azért van mégis néhány). Tehát ez az eljárás kivételes, mert az évszázados hagyományok tanúsága szerint kifejezetten jelentős perpótló-perelhárító szerepe van a kis értékű ügyekben.[9] Az ordonnance sur requête abban tér el a référé eljárástól, hogy az ellenfél távollétében hozza a végzést a bíróság, és a sürgősség mindig feltétel. Nem tart tárgyalást, az írásbeli nyilatkozatok és bizonyítékok alapján dönt. Az érdekelt fél a döntés megváltoztatása iránt référé eljárást kezdeményezhet.

A német eljárásjog szerint a 600€-t meg nem haladó pertárgyértékű ügyekben a bíró eltérhet az általános szabályoktól, és mérlegelése szerint alakíthatja az eljárás menetét. Eltérések azonban a többi vizsgált államtól hogy itt nem használnak formanyomtatványokat, bármilyen ügyben alkalmazható, de a tisztességes eljárás alkotmányos követelményeit be kell tartani.

A magyar hatályos szabályok szerint a helyi bíróság hatáskörébe tartozó, egymillió forintot meg nem haladó, pénz fizetésére irányuló követelések érvényesítésére indított perekben lehet alkalmazni a kisértékű perek szabályait, amelyekben az eljárás fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás folytán alakult perré (és bizonyos esetekben ki van zárva). Ha a fél nem a megfelelő időben tesz nyilatkozatot, ennek egyik jogkövetkezménye, hogy a bíróság figyelmen kívül hagyja azt, kérdés, hogy erről hoz-e alakszerű határozatot, vagy a jegyzőkönyvbe elegendő belefoglalni. Ha az alperes nem jelenik meg, helye van bírósági meghagyás kibocsátásának, ha folytatólagos tárgyaláson bármelyik fél nem jelenik meg, a bíróság a rendelkezésre álló adatok

[9] BELL, John, *Judiciaries within Europe*, Cambridge University Press, 2006., 45.

alapján dönt. Kérdés, hogy a tárgyalást elmulasztó felet fenyegető jogkövetkezmények mennyire tudják rákényszeríteni az aktív közreműködésre, perbeli szerepvállalásra. E szabály egyébként az eljáró bírót mentesíti a nem kellően feltárt tényállás miatti hatályon kívül helyezés alól. Ha egyik fél sem jelenik meg, a bíróság megszünteti a pert. Ez a rendelkezés is arra készteti a feleket, hogy a per vitelében aktívan működjenek közre, tegyenek érdemi nyilatkozatot abból a célból, hogy minél előbb sor kerülhessen a per érdemi lezárására. Ha a felek részéről elmarad ez az aktív szerepvállalás, akkor a pert a bíróság érdemi döntés nélkül fejezi be a per megszüntetésével.

Véleményem szerint az egyszerűsített eljárásoknak van létjogosultságuk, de meg kell találni a helyüket az adott ország jogrendszerében, hogy milyen jogvitákra lenne legcélszerűbb alkalmazni, és ezt olyan módon rugalmasan kellene meghatározni, hogy alapvetően a bírónak a mérlegelési körébe tartozzon annak eldöntése, hogy melyik eljárási rendet tartja célszerűbbnek.

A kisértékű illetve egyszerűsített eljárások előnyei:

- a bírósághoz fordulás megkönnyítése: ezt szolgája, hogy a jogi képviselet nem kötelező általában, illetve az angol eljárásban sajátos „lay representative” járhat el; a formanyomtatványok használata, az elektronikus benyújtás lehetősége, illetve, hogy a bíróságok segítséget nyújtanak a kitöltésben (azonban ez nem jelent jogi segítséget).
- a költségviselés szabályai eltérnek az általánostól: eleve olcsóbb az eljárás, illetve maximalizálva vannak a megtéríthető összegek; a szabályokkal az egyezségkötést is ösztönözhetik.
- a határidők rövidebbek: vagy egyáltalán nincs tárgyalási időköz (référé) vagy rövidebb, a tárgyalást sokkal korábbi időpontra kell kitűzni, és főszabály szerint egy tárgyalás van. A nyilatkozatok benyújtására is szigorúbb határidők vonatkoznak, és az ítéletet csak röviden kell indokolni, ezért nem kell elhalasztani a kihirdetést; az angol eljárásban tárgyaláson kívül is elbírálhatja az ügyet a bíró, azzal, hogy a felek bármelyikének tiltakozása esetén tárgyalást kell tartani.
- az eljárás minősége: garantálni kell, hogy ugyanolyan magas minőségű legyen, mint a rendes eljárás, mert a jogorvoslat általában csak akkor lehetséges, ha eljárási szabályt sértettek, vagy hibásan állapította meg a tényállást a bíróság. Tehát a bírónak a tényállást éppen úgy meg kell alapoznia, mint a rendes eljárásban. Azonban a bizonyítékokról a feleknek kell gondoskodniuk, már az előkészítő szakaszban. Szakértői bizonyítást csak kivételesen alkalmaznak. Általában okirati bizonyítás vagy (szakértő) tanú vallomása alapján hoznak határozatot. A bírót mindenképpen fel kell menteni a

tényállásmegállapítás hiányosságának következményei alól abban az esetben, ha a felek nem teljesítették együttműködési kötelezettségüket az eljárás során, pl. nem tartották be a bíró által előírt határidőt, és emiatt egyfajta mulasztási jellegű ítéletet kell hoznia a bírónak.

- a végrehajthatóság kapcsán meg kell jegyezni, hogy mindig van jogorvoslat az egyszerűsített eljárásokban is, de azok a leghatékonyabbak, amelyekben a határozat azonnal – vagyis a fellebbezésre vagy egyéb jogorvoslatra tekintet nélkül - és automatikusan végrehajtható, vagyis nem kell kérelmezni sem. Ugyanakkor ez csak az eredeti állapot helyreállításának kötelezettsége mellett képzelhető el, amennyiben a jogorvoslati eljárás sikeres (ezt a megoldást alkalmazzák a belga référé eljárásban).

A gyorsítást és egyszerűsítést szolgáló eljárási rendelkezések alkalmasak lehetnek a hatékonysági problémák kezelésére, ugyanakkor az egyszerűsített eljárások számos, a bírósági eljárásra vonatkozó hagyományos alapelv átértelmezését kívánják meg. Bizonyos eljárásjogi alapelvek újraértelmezésére akkor lehet szükség, ha visszaélést tapasztalunk egyes eljárási lehetőségekkel, amit meg kell akadályozni. Lehetőséget kell teremteni, hogy a bíróság a fél kérelme nélkül is szankcionálhassa ezeket a magatartásokat, amihez a pontosan meg kell határozni az elvárt magatartást.

Végül a IV. Részben kutatásom kezdeti időszakának legaktuálisabb európai jogalkotási eredményével, a Kisértékű követelések európai eljárásáról szóló Rendelettel foglalkoztam, és az azzal kapcsolatos javaslatokat, hatástanulmányokat vizsgáltam meg.

A kis értékű követelések európai eljárása (ESC) utat nyit a tagállami eljárásjogi szabályok direkt közelítése felé. Itt már konkrétan egy önálló eljárástípust hoz létre az uniós szabályozás, a maga sajátos rendelkezéseivel, tekintet nélkül a perrendtartási kódexekben ismert eljárásokra, amiket a Rendelet alkalmazása esetén az uniós jog elsőbbsége alapján részben (a Rendelet által lefedett részben) félre is kell tenni.[10] Egyelőre azonban a Rendelet elég sok részletszabályt a tagállami jogokra hagy.

Ezután a Rendeletet elhelyeztem a polgári igazságügyi együttműködés rendszerében, illetve ez utóbbit pedig az integrációs folyamat egészéhez viszonyítva. Ehhez tanulmányoztam a vonatkozó közösségi programokat és cselekvési terveket. Áttekintettem a fentebb említett harmonizációs célokkal és jelenséggel kapcsolatos elméleti problémákat és álláspontokat, illetve megkíséreltem feltérképezni a múltbeli és

[10] BURIÁN-KECSKÉS-VÖRÖS, *Magyar nemzetközi kollíziós magánjog*, Krim Bt., Budapest, 2005., 50.; VÁRNAY-PAPP, *Az Európai Unió joga*, KJK-Kerszöv, Budapest, 2005., 299.

elkövetkezendő években várható irányvonalakat, túlnyomórészt külföldi szakirodalomra támaszkodva.

A közösségi jogi eszközök, melyek szorosan kapcsolódnak az ESC rendelethez, az európai fizetési meghagyásos eljárásról és az európai végrehajtható okiratról szóló rendeletek, így dolgozatomban megvilágítom a főbb kapcsolódási pontokat. A fizetési meghagyásról szóló Rendelet egy speciális költségkímélő gyors és opcionális eljárást teremt, a követelések érvényesítésére, amelyek esetében vélelmezik, hogy nem fogja vitatni az adós, és lehetővé teszi ezen határozatok szabad áramlását.

A polgári eljárásjog európai dimenziója, és ennek határai szintén egy kihívást jelentenek a jogalkotók és jogalkalmazók számára, legelőször az a kérdés, hogy mely területeken kívánatos az egységes szabályozás – van-e ilyen? – és mely területen a jogközelítés.

Kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy az egységes szabályozás kizárólag az alábbi területeken lehet elérendő cél:

- az eljárás általános elvei, és garanciális szabályai,
- ami a határozatok kölcsönös elismeréséhez és végrehajtásához szükséges,
- másrészről pedig technikai szabályok, melyek megalkotása során ugyanakkor a helyi sajátosságokra tekintettel kell lenni.

Megállapítottam, hogy a közösségi jogalkotás egyfajta motorja, hajtóereje a fejlődésnek - és különösen igaz ez hazánkban - akár az egyszerűsített eljárásokat, akár az eljárások hatékonyabb lefolytatását, vagy az egyezségkötés lehetőségeinek megteremtését vizsgáljuk.

Lehet beszélni ezzel összefüggésben a jogok spontán és mesterséges közeledéséről, mely során elsőként a jogi szabályozás lesz sok esetben nagyon hasonló az eljárás menete, valamint a bíró és a felek feladatainak megosztása tekintetében. Ez egyrészt köszönhető például olyan átvett jogelveknek – melyeket a tagállamok hagyományaiból az Unió is kölcsönvett – mint a meghallgatáshoz való jog, az indokolási kötelezettség, a tisztességes eljárás, vagy az alapvető emberi jogok katalógusa. De előbb-utóbb a bírósági jogalkalmazás is közeledni fog egymáshoz, amihez nagymértékben hozzájárul az EJEB és az EUB ítélkezése, nemcsak a konkrét jogértelmezései folytán, hanem az alkalmazott módszerei, az esetjogi szemlélete, a fogalomhasználata is beszűrődik a tagállami igazságszolgáltatásokba.

Az EUB gyakorlatából pedig a hatékony jogvédelemhez való jog kapcsolható ide – mely, mint láttuk, szintén EJEB- gyökerű – melynek alapján az EUB kimondta, hogy mindegy, hogy a nemzeti rendelkezések összeegyeztethetőségét támadják, vagy

másodlagos közösségi jog érvényességét vitatják, a jogvédelmet ugyanúgy biztosítani kell az egyének számára a közösségi jogból eredő jogaik védelmében. Ez a konkrét esetben az angol jogban azt eredményezte, hogy azok, akik a közösségi jogból vezették le a jogukat, jobb helyzetbe kerültek, mint akik a nemzeti jogból. Ezért végül a hazai jog alapján is lehetővé tették az adott jogi eszköz igénybevételét.

Kutatásom tapasztalatai alapján az európai jogi térség vertikális és horizontális dimenzióját különböztetem meg, előbbi kategóriába sorolom azon normatív eszközöket, melyek hatással vannak a lokális eljárásokra, pl. a perfüggőség vagy a jogorvoslat megengedhetőségének szabályozása révén, míg az utóbbi kategóriát azok a konkrét eljárások alkotják, melyeket az Unió a határon átnyúló igazságügyi együttműködés keretében megalkot, részévé téve ezeket a tagállami jogrendeknek.

Ez az egységes térség még csak részben valósult meg, és korlátozott területen érvényesül. A perszabályok tekintetében ugyanakkor úgy vélem, fontos szerepe van a funkcionális konvergenciának, vagyis ugyanazt a célt eltérő fogalmi-intézményi keretek között igyekeznek elérni. Tehát saját intézményeik és fogalmaik megmaradnak, sőt fejlődnek, és ezek alkalmazása során elért eredmény lesz hasonló, amennyiben megfelelően betöltik céljukat. Ezért lehet létjogosultsága akár még az irányelvekkel történő harmonizációnak – lásd a mediációs irányelvet – és ezért nem látom realitását az egységes eljárási szabályok erőltetésének. Ha a megfelelő ellenőrzési mechanizmusok működnek, és a tagállamok vállalják a felelősséget a célok megvalósításáért, akkor működőképes lehetne egy ilyen típusú - alulról építkező – szabályozási struktúra.

Végül össze lehet kapcsolni a dolgozatomban tárgyalt két nagy témakört, a bíró megváltozott szerepét és az alapelvek átalakuló értelmezését, valamint az európai eljárásjogi jogharmonizációt, és azon belül a kis értékű követelésekre vonatkozó Rendeletet. A kapcsolódási pontot azon az előfeltevésen keresztül tudnám megragadni leginkább, hogy az ESC Rendelet maga is közvetlen hatással van a bíró szerepére. Mire alapozom ezt?

A Rendelet egyfelől konkrét feladatokat ír elő a bírók számára, amik teljesen újszerűek, eddig a nemzeti perrendtartások nem tartalmaztak ilyet, vagy nem ebben a formában és tartalommal (legfeljebb valami hasonlót). Továbbá határidőket is szab a bírók számára, nemcsak a tárgyalás kitűzésére, de az érdemi határozat meghozatalára is, ha nem látja szükségesnek tárgyalás tartását. Következő, egy, a tagállamok jogában nem elterjedt megoldás, hogy az eljárás egyszerűségét éppen az írásbeliséggel látja biztosítottnak.

Ennek érdekében persze a formanyomtatványnak olyannak kell lennie, hogy azt egy laikus ki tudja tölteni, némi bírósági segítséggel. De akár az angol, a francia, a magyar egyszerűsített eljárást nézzük, mindenhol a tárgyalás tartása marad a főszabály, és annak formalitását próbálják egyszerűsíteni, illetve rövidebb határidőkkel megoldani, vagy a tárgyalások számát korlátozni.

Harmadrészt, a bíróságok azon kötelezettségét, hogy a feleket segítsék eljárási kérdésekben, nem sok tagállam perrendtartása tartalmazza, bár a magyar, mint tudjuk, igen. Azonban még nekünk is szokatlan, hogy a bíróság nem kötelezheti a feleket az ügy jogi minősítésére, és ezzel kapcsolatos álláspontjuk kifejtésére. Ez arra kényszerítheti a bírókat, hogy alapvetően megváltoztassák a hagyományos szerepüket, a polgári perben, ami szerep elválaszthatatlanul kötődik a nemzeti jogi kultúrához. Bár a nyugat-európai államok részéről megvannak a törekvések egy aktívabb per-menedzsment megvalósítására a hatékonyság elérése érdekében, ennek változatai a különböző országokban a jogi kultúrák különbözőségét tükrözik.[11]

Mindemellett, az egyforma eljárások egész Európán belül nem valósíthatóak meg a közeljövőben, mivel pontosan a jogi kultúra különbségei befolyásolják, hogy a bírók hogyan élnek azzal a széles diszkrecionális jogkörrel, amit nekik ad a Rendelet „annak érdekében, hogy a tisztességes eljárás elvét és a kontradiktórius alapelvet tiszteletben tartsák", amikor a tárgyalás szükségességéről határoznak, vagy a bizonyítás elfogadott módjáról, illetve terjedelméről. Ez megint felveti az igazságszolgáltatások fragmentáltságának problémáját, az eltérő bírósági gyakorlatokat.

A kutatási folyamat során szembesültem azzal, hogy – ahogyan egyébként erre számítottam is - a joganyag mértékben és komplexitásában is óriási, ezért rövid távon nem lehetett célom az egész tételes jog részletekbe menő bemutatása, és enciklopédikus igényű feldolgozása. Ehelyett a probléma-orientált megközelítést alkalmazva elemeztem a joganyagot, kiemelve az adott kérdésre közvetlenül hatással bíró rendelkezést, jogintézményt. A kiválasztás azonban korántsem volt esetleges, a bemutatott részterületeket összekapcsolja a céljuk és szerepük, melyeket a jogrendszerben betöltenek. A kutatás eredményei hasznosíthatók az egyetemi alapképzés előadásai mellett a speciálkollégiumok keretében, illetve összehasonlító kurzusokon, emellett a dolgozat a gyakorlati szakemberek érdeklődésére is számot tarthat.

[11] van RHEE, C.H., *European Traditions in Civil Procedure*, Antwerpen, Intersentia, 2005., 189-193.

Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk

A bíróság és a felek percselekményei a gyorsaság és hatékonyság szemszögéből, Jogtudományi Közlöny, 2009. évi 2. szám, 65-73.

A kis értékű követelések egyszerűsített eljárása az európai jogharmonizáció fényében, = Csöndes Mónika, Nemessányi Zoltán (szerk.), Merre tart a magyar civilisztikai jogalkotás a XXI. század elején?, PTE ÁJK, Pécs, 2010., 215-221.

A tárgyalás elmulasztásának szabályozása hazánkban és néhány európai országban, = P. Szabó Béla, Varju Márton (szerk.), Profectus in Litteris I., Válogatott előadások a 6. Debreceni Állam-és jogtudományi Doktorandusz-konferenciáról, Debrecen, 2010., 101-110.

„Kézbesítés", „Határidők", „Mulasztás", „A tárgyalás elmulasztása", „Az eljárás szünetelése", „Az eljárás félbeszakadása", „A felek meghallgatása tárgyaláson kívül" = Osztovits András (szerk.), A polgári perrendtartás magyarázata. OPTEN on-line kommentár, 2010. (185.292 leütés)

Some reflections on the Regulation of the European Small Claims Procedure, Ungvári Nemzeti Egyetem Jogtudományi Folyóirata, megjelenés alatt (30.000 leütés)

Time management of civil procedures in European countries
Debreceni Jogi Műhely, 5 : 1, Különszám, 2008.

Az ítélkezési szabály mint az eljárásjogok létezését megalapozó kategória Hart szabály-elméletében, Debreceni Jogi Műhely, 4 : 1, 2007.

Time management of civil procedures in European countries,
Stipta István (szerk.), Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium = Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai : Tomus 8., Bíbor , Miskolc, 2007., 277-295.

A kis pertárgyértékű ügyeket érintő változások a gazdasági perekre vonatkozó Pp. koncepció fényében, Doktoranduszok Fóruma Állam-és Jogtudományi Kari Szekciókiadványa, Miskolc, 2007.,167-171.

A bíróság és a felek percselekményei a hatékonyság követelményének fényében, Collega, 2007. évi 2-3. szám, 160-164.

Az örökléssel kapcsolatos eljárások egyszerűsítésének kérdései az Európai Unióban, Collega, 2006. évi 2-3. szám, 165-169.

A polgári eljárások egyszerűsítése az Európai Unióban, különös tekintettel a kis pertárgyértékű ügyek szabályozására, Debreceni Jogi Műhely, 3 : 2, 2006.

A kis pertárgyértékű ügyek szabályozásának kérdései, az Európai Uniós jogfejlődés tükrében, Doktoranduszok Fóruma Állam-és Jogtudományi Kari Szekciókiadványa, Miskolc, 2006., 197-201.

A polgári perek időtényezőjének vizsgálata, Stipta István (szerk.), Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium = Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai, Tomus 7., 2006., 75-107.

University Doctoral (PhD) Dissertation Abstract

SIMPLIFICATION AND ACCELERATION OF CIVIL PROCEDURES IN EUROPEAN COUNTRIES WITH SPECIAL REFERENCE ON SMALL CLAIMS PROCEDURES

Dr. Anna Nyilas

Supervisor: Dr. Tamás Gyekiczky

University of Debrecen

Doctoral School of Legal Studies

Debrecen, 2011.

Aims of the research

To gain better knowledge of civil procedures of the individual Member States of the European Union, especially the rules of procedure at first instance, and to map out rules different from the general procedure that focus on faster handling of cases and reaching final judgment in a shorter time with more efficience. To find specific procedural institutions regarding small value claims. I also examine the procedural rules of the past decades, since contemporary legislation can only be understood in the light of past experience.

Rules to be observed are selected according to their function, in particular the ones that serve the efficiency of the procedure, and to reach the decision on the merits as soon as possible.

It also provides opportunity to compare certain legal institutions. Certainly, one should be aware of other factors, such as the legal environment (in relation to other rules, to the legal system, etc.), social factors (litigation habits, compliance with the rules, etc.), the structure of the judicial system, etc.

To examine how these procedures operate in specific countries, what their original purpose is and what their real role is in the procedural system, how they are used in practice. The different regulations may present alternatives for our legislation, or at least serve as a benchmark in shaping the domestic legal institutions of civil procedure.

I would like to highlight the differences and similarities between the judicial procedures of some European countries, and the connecting points between them. My presupposition is that the individual states face the same or similar problems in the judicial system, and the recipients'expectations of the system are almost similar. As members of the European Union, these countries should in fact all pursue an almost equally high level of quality that should ensure efficient and economical operation of civil procedures in all the countries studied. Based on the aforementioned, it can be assumed that there are also many similarities in the devices and methods used to reach this objective. Apparently, there are some, but just as many differences, which can be traced back to the distinct ways of legal development, and the different civil procedural traditions. However, in the unifying Europe, these systems are now moving towards each other – even if not naturally – therefore it is even more important to gain better knowledge of each other's legal systems.

What I think reflects reality even better is that the ways in which these problems are treated are very diverse, and the solution that works very well in one country, may not settle in the legal practice in other countries, even though they take it over on the legislative level (e.g. mediation can be such an instrument). Hence is the importance of examining the legal institutions aiming at procedural simplification in regard to the whole procedural system -, considering the structure of the courts, the course of the proceedings, the guiding principles of the procedure and in the light of the parties' rights and obligations and other factors.

A functional comparison of the phases of litigation highlights on the one hand the fact that a country's system of civil procedure is a mere matter of choice. There is no universal consensus as to what serves best the high quality, fair, and effective procedure, and not even to that the system should serve these values at all. Understanding the goals and preferences in other procedures, we can consider the perfection of our own system, and alternatives may be taken into account. On the other hand, by comparing the schemes we can see the links between the rules of procedure more clearly, which make it very difficult to change one aspect of procedure so that it does not interfere with other elements of the system, and thus changes the whole procedure.

Each of the countries studied (UK, Germany, France, Austria, the Netherlands and Hungary) experienced serious problems with the functioning of the judicial system, and accordingly have made efforts in order to face these. My aim with this thesis is to examine the changing legislation and the relevant analysis and practice, to find what trends and processes are taking place in different countries in the development of civil procedure. Rules of civil procedure are often modified, with a constant reference to the problem of excessive duration of proceedings. In recent years, the rising number of lawsuits has added to this, which further increases the problems of efficiency.

Specification of the research subject

The subject is current both in national laws, both in the light of EU legislation, whereas today there are efforts at both levels and steps will be taken to further develop the existing regulations. Through civil procedure reforms during the past few decades, usually one of the objectives was always the need for simplifying and speeding up the

procedures, implementation of more effective rules, or to ensure better allocation of available resources in the judiciary.

It should be noted that in our country civil procedure rules have often been changed, or at least there was always the need for change, even if it occasionally remained in the form of drafts. Looking back over the past half century, we see that the court's and the parties' procedural tools, rights and obligations have significantly transformed.

However, creating a simpler and more effective procedure in first instance is today a dynamically evolving area of civil procedural law. What kind of civil procedure would we like to have in the 21st century? Can we exploit the opportunities provided by modern techniques, or do we lose the essence of the trial, the personal conviction and interrogation, the completion of the adversarial principle? I have been looking for the answer to these questions, when analyzing the practice and rules of civil procedure of European countries.

One reason for the convergence of civil litigation is the crisis of civil justice, the inefficiency, mistrust and loss of authority that are common problems in Europe. Facing these, the states responded with legislative steps which - by aiming at the same problem - were either similar or at least they experienced similar results (perhaps they were equally unsuccessful).

A variety of strategies can be examined in the countries to address the problems of efficiency. The most simple and therefore most popular method is amending the rules of civil procedure. The law, however, can not break from the pace of evolution in the society. The rapid changes in the law are just as dangerous as the law "leaving behind". This also applies to civil procedural law.

For certain types of disputes, many countries have introduced special procedures in order to settle the cases in a shorter time, and by using moderate resources. These can be simplified rules of procedure, the application of information technology for fast and efficient processing of cases involving small claims. The procedure for small claims may be referred to special courts or specialized judges (e.g. Belgium, France), or within the ordinary court of first instance in a separate department (e.g. the Netherlands). These special procedures and separate rules for small claims are analyzed thoroughly in the thesis. Of course, it should be noted that other options are possible and in some countries have been so successful that they were followed at a European level,

particularly as regards mediation, but out-of-court procedures, normative regulation of the duration of procedures, and amicable settlement are also applied.
Ways of litigation involving small claims in European countries are more or less evolved. However, in Hungary, precisely at the time of writing the dissertation - in 2009 - the relating law was being changed. When I started research on this subject, there was no sign or indication yet that an independent small claims process would appear in Hungarian procedural law. For a while, I also believed that this legislative step was unnecessary, since through the European Regulation the procedure would be added to the domestic law anyway, as a possible option for the individuals. But since it is only applicable in matters with cross-border element, this must have prompted the domestic legislator to create a special small claims procedure in Hungarian law as well. However, the content and scope of the two procedures are different, assuming therefore that, inter alia, their objectives are not quite the same.

The root of the the problems is finding the balance between the principle of party control and active case management, which is a difficult task. The principle of party control should not mean that either the claimant or the defendant's conduct at the trial can obstruct the procedure, abuse their procedural rights, and thus inhibit the effective conduct of procedure. The civil trial and procedure can only be conducted, as with any procedure, in some kind of "order". The "order of the procedure", necessarily presupposes and requires that the related rights and obligations are not unlimited, uninhibited "flooding", but also have very well defined limits, or frames. The court and the parties management rights and duties should be rationally distributed, broadening the rights of the parties' disposal, however, is always accompanied by their increased liability. This is acceptable if the parties are in possession of the necessary information, data, and expertise, which is not available to everyone, because many people do not have the financial opportunity to use them. It is obvious that a case where the parties are financially able to bear the costs associated with legal representation, and where the value of the object in dispute is greater than the costs that may arise, requires a different approach from a case in which the parties' legal knowledge, and the level of technological equipment is low, where expert evidence results in litigation costs that go beyond the claim value. On the other hand the question is, how far the court can

broaden its control over the procedure without giving up on the the classic principles of civil procedure, particularly the principle of party disposition.

Besides, civil litigation entered the European dimension as a result of the increasing EU influence on the field of procedure, based on the criteria set out in the Treaties. A number of regulations, directives, Green Books on procedural issues, and Article 65 of the Treaty - now Article 81 of the Treaty of Lisbon - and the Court's case law, affect procedural issues directly. Although the precise area of harmonization remains unclear, but particularly in light of Article 81, we are beyond the time when civil procedural law was considered of a purely national character. It is possible that Article 81 will play a role in areas that are currently held as purely national.

My approach is unique on the one hand, because a comprehensive paper on the topics researched has not been written yet in our country. In addition, parallel examination in a complex way of each country's procedural norms and the regulations of the EU has not been done yet. The authors, who dealt with the subject usually focused on one aspect of the topic and presented a particular area in great detail. In this thesis, I attempted a comprehensive approach, which perhaps leads to the fact that a narrower field is not presented in detail. My objectives were rather to map the relationships and possible directions for future exploration of the development process. Therefore, I tried to strike a balance between each part of the thesis and not let one part overweight the others. My conclusions and findings can be found in each chapter, as well as in the last Part of the thesis, the Conclusions. This approach gives me the opportunity for further thought and I do not consider my research closed on these topics.

Results of the research - in relation to each chapter

The need for simplification and acceleration is usually immediately connected to the concept of efficiency. I present a possible interpretation in Part II. of the thesis, with an attempt to define the factors that can affect efficiency. The selected elements are simplicity, timeliness, proportionality of the costs, the judicial role and impartial decisions. My conclusion is that these goals and methods may carry the traditional conflict between private and public legal relationship, in the trial the private and the public interest will meet and the balance of these two should be achieved for the optimal

results. In the procedure, the right of party disposal is only to extend as long as the legitimate interests of third parties, and thus the public interest are not violated.
The civil procedure is not under the domination of the parties, but is a mechanism of legal protection where the state establishes the rule of law in private matters, and as such serves primarily for enforcement of private law, but ultimately the public interest.

One solution is to introduce special procedures (which may be either electronic or simplified rules of procedure - or both) or use of specialised judges. A more promising solution is to support settlement by establishing its real procedural options. In my thesis, I observed the simplified rules of procedure, their functioning and legislative background in detail.
Afterwards, I placed the small claims procedure amongst other devices for the simplification of procedure. To do this, detailed analysis of the national rules of civil procedure was required, during which I was looking for legal institutions aiming at simplification in the European countries studied. Results are in Part II. under which, first I reviewed and interpreted the existing regulations. I have identified techniques used in the first instance to the timely completion of the procedure. Certainly, it was necessary to consider the way of "ordinary" process, with particular regard to:
- The organization of courts in civil matters;
- The competence rules,
- Initiating the procedure;
- The fact-finding process and evidence;
- Regulation of time limits.
On the basis of my overview, I came to the conclusion that common law systems create a much more active judicial role than in the past, and also move away from orality. Control can not be exercised if the judge does not have prior knowledge of the dispute and the related issues. This knowledge and preparation can be acquired from written materials.
The two most important changes of the process, both in the continental and the common law systems, is the strengthening of the powers of the common law judge, and spread or recurrence of division of procedure in two parts, also in the continental procedure.
This change is accompanied by a completely new theoretical foundation on the administration of justice and what constitutes adjudication. The judge not only has the

responsibility towards the parties appearing before him, but also in the direction of the case, for the administration of justice by a proportionate and effective allocation of resources. They should ensure that the individual disputes do not consume a disproportionate amount of worktime, so the other parties waiting in dispute resolution do not suffer undue delay.

The old theory is that the main function of the court to decide the merits of the dispute, based on real facts, and by the correct application of law. In English law, the procedural (not substantive) grounds for the decision was exceptional, such as rejection of the application or the defense for failing to comply with the procedural rules. Therefore, for endless time a party could disregard the rules of procedure, the court onlooked the non-compliance just to decide the merits of the case. This made the observance of procedural rules largely voluntary, the parties and their representatives could impede and complicate the process freely.

My findings are that differences are significant in the content and character of the regulations. The continental model is through more, shorter trials during which the process of proof-taking is conducted, the result of which the material is always attached to the documents, and finally decision on the merits when the case is ripe for decision. The common law has traditionally known a preparatory stage, pre-action, or pre-trial phase, which does take a long time, but then all the evidence is presented at the trial without interruption. Some countries are trying to approximate, when introducing adjudication on the merits of the case preferably in one hearing. However, lack of detailed provisions and strictly regulated preparatory acts of the parties and the judge makes these efforts mostly fruitless.

From the review of legislation it can be concluded that the general trend is increasing judicial control, spread of image of the managerial judge, which is based on that the judge has the power to determine the conduct of proceedings in order to prevent the delaying tactics of the parties. The emphasis is often placed on managing the litigation proportionally, i.e. that justice should be proportionate to the allocation of resources given, the value of the claim, and to the importance and complexity of the case.

Restricting the judicial remedies, and greater use of simplified procedures (non-litigious or small claims) also expresses that procedural economy becomes more pronounced. This also indicates that maybe, to some extent we are willing to sacrifice correctness of

the decision, to find a solution to the dispute more rapidly, at lower cost. Modernization of the justice makes increasing efficiency its primary requirement.

Linked to the previous thought are the following common characteristics, namely the shift towards greater flexibility and taking an active role and responsibility both parties and the judge, in compliance with the requirements of due process. One means of speeding up the process and reducing costs is creating flexible rules, depending on the complexity of the case. The flexibility applies to the procedural rules, and adoption of procedural models, which take into account the particularities of the cases. For example, the court determines time limits depending on the case. Another aspect of efficiency and flexibility is the active judicial management, especially at trial and action preparing stage.

After describing the national procedures I studied and analysed legal institutions, which play a key role in determining the conduct of proceedings. These include default of appearance at the trial, and the consequences of general default, the preparation of hearings, both on the side of the judge and the parties, instruments of management, tools for finding the facts and role of the procedural principles. Comparative method played an important part in this section of the essay.

- It can be concluded that, for many reasons - one of which is the inflation of regulations - the role of courts have a rising importance in society. Increasingly, we can see in every country, the legislation broadens the powers of a judge, and moves away from the traditional perception that the rules of civil procedure are merely of private nature.

By "publicisation" I mean control over the judicial process and the strengthening of the timing, and not that the judge interferes on the merits, to help the parties in asserting their rights. The move towards orality is confronted with the newer trends of returning to written procedure - in some countries where literacy has never disappeared, it is just more emphasized. The small claims courts also shifted toward the writing, but this is not typical of all the countries studied, as English Small Claims procedure puts focus on the hearing.

From broadening the powers of the judiciary it can be observed that:

- it appeared mostly in formal and technical issues;
- they often serve rather the protection of public interests than the exercise of individual rights;

- binding force of the parties claims is known in each country as a principle, but this resolved from the strict sense, especially in the English practice, where it is possible to grant legal protection to the party, which was not expressly contained in the claim. In my view, from the provisions that serve the establishment of facts best I would emphasize:

- the French judge may order any measure (including preparatory measures) by his own motion, which serves to clarify the facts. However, this does not serve as a substitute for the party who failed to prove, it is the party who alleges a fact, who is required to prove, but if this is not possible in any way, can the application of this section be considered.

- many countries have opted for the solution that proceedings where the parties are not represented by legal counsel, the court should have increased duties and more active role to play. Therefore, the English small claims judge may be more active than in ordinary rules, and also more informal. Before the German Amtsgericht in the simplified procedure, the judge will also be more active than a judge of the Landgericht, according to the ordinary rules of procedure.

- the French Mise en état judge has wide powers regarding the instruction of the process, he may set time limits at the preparation stage, can determine the procedural actions to take, approve a settlement between the parties, may fix the date for trial, and may order the closure of the preparatory phase.

- the Dutch rules provide for hearing a party as a witness if a party can not present evidence of his own to a fact for which the burden of proof lies on him, he can be heard for his own sake, but only to supplement, support other forms of evidence in the trial. In other countries hearing of the parties also appears in some form, but it is not equal to the evidence taken during the prooftaking.

- the default judgment, based exclusively on the plaintiff's claim, relies on the fact that the defendant failed to appear at trial on formal summons. The judge can not examine the merits of the case, but at request by the plaintiff, he is required to decide according to the claim, that is, it will be a formal decision.

If we look at the Hungarian Code of Civil Procedure, there are other provisions that attach substantive legal consequences to formal requirements. Obviously, one reason for this is that the Code determines the order, and gives the form of the process and procedure must be accompanied by certain consequences of certain acts and non-compliance, the defaults. Among the consequences which although occur in formal

requirements, but they affect substantive law and substantive rights of the parties i.e. time limit for the appeal is 15 days, and if the party fails, judgment becomes final, the decision will be binding on the parties, and the final decision can be enforced, by constraint of the state even if the decision actually violates the right of the party.

Formalisms of this type are essential, however, because in the absence of such, a system which the Code of Civil Procedure is intended to ensure, would not be possible at all, the process would fall apart and the parties would endorse in never-ending contradictions.

The most common reason for the length of civil proceedings, is postponement of the hearing in Hungary. The main cause of this is the need to supplement the evidence. This can be traced back to the problem that the concentration of the material is inadequate or completely missing. This can only be achieved by continuous improvement in precision of the procedural tasks and activities of the parties and the court. One aspect of this is the conduct of proceedings, other is strengthening preparation of the case for trial and pre-action activities. On this field the court and the parties should bear the responsibilities together and share the tasks. Parties should conduct proceedings in good faith and improper conduct can result in ignorance of the statement or rejection of the submission. Of course, the judge should be aware of specific circumstances of the case when determining the consequences. As regards the regulation of case management, the Civil Procedure Code should contain the framework and does not need to regulate the process in full detail. Indeed, the case management forms part of the judicial process, but at the same time it is a method that should always be applied according to the circumstances of the case.

What kind of judicial role should today's Code contain? The decline in officiality does not mean the reception of the model of a passive spectator-judge. Respecting right of self-determination of the parties (as formulated by Constitutional Court decisions) the active, purposeful management and predictable judicial conduct is necessary . The judge obviously does not guarantee the rightness of the decision, on the philosophical sense, but instead should set goals of fairness and fact-based decisions, that would be an acceptable level for the parties. The scope of evidence and the distribution of the burden of proof must be clear for the parties, the time limit for motions for proof, which has consequences in the process later.

The trial preparation should play an essential role, and it is important that the judge (and both parties!) appear at the first hearing knowing the case, at least in order to avoid the sanctions - if they were really applied - because often they do not achieve the desired goal, namely to continue the proceedings, for the rules do not give an exact opportunity to the judge to continue without waiting for the act, or he would have to wait anyway, because he simply cannot decide without it.

With the method of historical analysis, I have traced the most important crossroads of development, which substantially influenced the formation of today's process, or were significant in terms of simplifying and speeding up civil procedures. Amongst these, I analysed the problems in different eras, which drove the changes. In the second Chapter I reflect on the reforms which served to simplify and speed up the process until the '90s. The reason for the division in time is firstly that the efficiency problems in Western Europe occured in the '80s, while in our country in the '90s, during which period legislative changes and reforms were already accoplished or were being prepared in Western Europe. Secondly, in Hungary the need for change has been going on the agenda since the time indicated, and by comparison, the years before the '90s passed relatively quietly, even in the other countries studied. Nevertheless, some important changes did take place, but mostly over several decades, and they had an impact on shaping the future of the procedure. Thus I intended to illustrate the dynamics of development with this division.

These reforms placed disposal of the case more and more into the hands of the judge in the procedure (e.g. before the the ZPO, facts were not considered freely, the judge could only draw the legal consequences from the facts provided by the parties). This established the theoretical separation of the parties' right of disposal (on the subject) and fact-finding process (service of material). The new legislation made it possible to explore the issues more rapidly, resulting in that less evidence had to be ordered, leading to a reduced number of trial delays. In the 3rd Chapter of this Part, the results of the wave of accelerated legislation in the post '90s are presented. The most striking change in civil procedure during this period is the English reforms (1999). In the new law, even aims not sufficiently emphasized in the continental procedure appeared, such as fair trial, reasonable expenses, transparency to users, and the predictability in the outcome of cases. Procedural principles in English law are not perceived in the same way as in our country. They do not have a catalogue, but there is a so-called

fundamental objective of the Rules (which contains a complex set of criteria) and this should also apply to the whole process. Its starting point is the just process, which includes equality of treatment, cost-effective process which is proportionate to the value of the object in dispute and of the legal importance and complexity of the case, fast and fair, and allocates resources optimally.

Some of the legal institutions, which I believe serve efficiency best, are worth mentioning:

- PDs, i.e. practical directions, which form part of the Civil Procedural Rules, intended to explain, interpret and supplement the Rules, and provide specific practical guidance for practitioners. Practice Directions support relevant rules. In particular they set out procedures that mean to achieve uniformity in practice. The CPR is used together with the PDs, and all these rules must always be interpreted in light of the fundamental objective of the Rules.

- pre-action protocols set out in certain types of cases include the steps that the parties are required to take before filing the claim. They list the required classified and other documents to be attached, and full disclosure to the claim form and the defence, in some cases, even testimonies, for example in medical malpractice litigation, construction cases, and professional liability disputes. The protocols encourage the parties to resolve the dispute out of court, or assist the parties building up their case once litigation is initiated. The parties must follow this protocol. If they do not, it may have legal consequences at the trial later, for the judge takes it into account in determining the time limits and bearing of costs. If the parties do not comply, or do not provide the necessary information to the other party, they will be compelled to bear the costs.

- a statement of truth is a statement in which the party submitting the document acknowledges that, by his best knowledge, the facts contained in it are real. According to the CPR 32.14 (1), proceedings for contempt of court may be brought against a person if he makes, or causes to make a false statement in a document verified by a statement of truth without an honest belief in its truth. The judge should act only if it comes to light in the process (from other facts, data, or while observing other evidence) that the facts presented by a party are false, in spite of his best knowledge. Most procedural documents must be verified by such a statement, the statement of case, the defense, the disclosure list, the witness statement, the allocation questionnaire, expert opinion, etc.

- in the English civil proceedings the judge will be entitled to determine the schedule, but not only time limits for certain acts, but time frames are also set for certain procedural stages.

The same period - the last decade - brought a significant change in the German proceedings with the 2001 Reform Act, which continues to guarantee a high level of legal protection, and stressed that legal certainty and predictability are as important values as rapid and effective procedure.

In the first instance proceedings I considered the following relevant changes:

- ZPO 139 §, strengthening the powers of the judge in controlling litigation. Among others, the judge must inform the parties if his decision is based (even partially) on fact or law that was apparently ignored or considered to be insignificant by a party, or where the judges' opinion of a law or fact is different from the position taken by both parties. The judge should allow the parties to comment on these points of law or fact. This is a very good solution to the problems of divergence from the legal basis, which are not unknown in Hungary.

- control of the procedure can be found under the so-called rule of court guidance and cooperation (Hinwirkungs-und Hinweispflicht), which if the judge does not fulfil, it constitutes a procedural irregularity, which may be reason for annulation. However, the party is free to decide whether to follow the instructions or not, and bear the consequences, which might be that the judge ignores his submission in that particular case, with results in the judgment on the merits. If a party fails to comply with the court's proposal and does not complete the submission, or clarifies it, the court will be bound by the facts originally presented.

In Hungary, requirements for efficacy appeared in the procedural law through several steps, through a series of modifications that altered the relationship between the parties and the judge. As a major step in 1995 the recognition of the principle that the judge is bound by the parties' claims and counterclaims, and it is a duty of the parties to act with care to promote the proceedings, and not the judge, who receded into a more passive role. The latter solution, however, soon forced a change. The courts tried to reduce their workload by limiting the appeal in small value cases, and in some cases with non-contentious (administrative) proceedings. These measures can be perceived as problematic.

The next major step is the inclusion of the right to final judgment in a reasonable time in the Rules of Civil Procedure (1999), which, with a strange solution, also became the sole aim of the Rules. At the same time the rules on trial preparation were reinstated, as well as a number of procedural time limits. These had positive effects on efficiency, but I consider them areas to be further developed.

Act 2008. XXX. contributes to the effectiveness of the procedures by creation of specific procedural rules for small claims, these rules are analysed in a separate chapter.

Act 2009. LXVIII. should be mentioned, although it does not apply to individuals' disputes, but it contains some constructive provisions, which may also be applied to other types of disputes. The court can also order provisional measures before submitting the claim, during the mandatory pre-trial conciliation. The amendment also introduces an institution similar to the English disclosure, the compulsory transfer of relevant documents among the parties. However, this is only to the request of the other party, nor is it concretised in the law, what documents these may be, and which are excluded. The party can be exempted if he alleges that the document bears no relevance to the issue, or would unduly restrict his right to business secrets. Boths reasons can only be estimated on the basis of contemplation, which is a task of judicial practice, which can only develop if lawsuits will start on these issues (perhaps ordered by the court as an interim measure, because this request is possible).

In the main part of the thesis I examined in detail the simplified procedures available in the countries, including some where there are different rules according to claim value or other grouping criteria, or simplified rules of procedure apply. This created the basis for a possible grouping, which was reflected in the Contents of the thesis.

The first group - containing England - where there is targeted procedure to the small value disputes. In addition to this, I have found other procedural devices, which serve a more efficient process, and an opportunity for simplified decision.

The second group – including France, Belgium, the Netherlands – where procedural diversity applies, and a number of "competitive" procedures exist for the same purpose that are equal to each other. The Netherlands stands out in this respect, because it successfully combines French traditions and benefits of the English small claims procedure.

The most typical feature of the third group - Germany, Austria and Hungary - is that there is no distinct procedure or other rules for more efficient handling for small

value disputes . In general, the order for payment procedure is used in practice. However, some simplifications in the procedure is an option here . A slight distinction should be made here, since in Austria the procedure limited to documentary evidence and procedure intended to terminate rent are convenient for our purpose, and in Hungary though not independently, but as the possible continuation of the payment order procedure, there are different rules for small value claims. However, this cannot be considered an effective way of asserting one's rights.

With the comparative method I attempted to find those connections that exist between the procedural systems today, and that promote the convergence of procedural models. Through examination of different systems we can evaluate the competing demands of justice between the ways of resolving conflict. Conclusions drawn from this comparison:

- to the similar functions (to simplify, speed up procedures, access to justice, automation of court proceedings and thus reducing workload etc.) the individual states have different legal solutions, in accordance with their procedural traditions and legal practice.
- distinction can be made according to whether there is a common procedure in cases of small value, or more, specific institutions provides settlement of these claims, or there is no such institution of procedural law with this particular purpose.

Simplified procedures for the enforcement of monetary claims are generally known, especially if the opponent would not be expected to contest the claim. If he wishes to challenge on the merits, in general he can only do that in the ordinary procedure, only exception to this is our country, where the small claims procedure is continuation of the order for payment procedure. But it is remarkable, that in the case of turning into litigation, the fee is not paid by the party challenging the claim, but the claimant, making the proceedings more expensive for the claimant which may not be recovered in the end, if later, the enforcement fails. The right solution would be if the defendant should pay the fee for litigation at the time of contradiction, since in this case it is the defendant who wishes to contest the claim by litigation, who does not agree with the court's decision. In this case, the real objective of the procedure - quick and easy enforcement of claims - would be perfected.

As the provisional measures are concerned, some are designed primarily to preserve status or temporary performance of the claim, before the decision on the merits. The

French référé had left the previously existing requirement of emergency, and the procedure has evolved in practice to a kind of simplified procedure leading to a substantive decision, since after the order is taken - which is enforceable in the same way as the judgment - it is often not followed by the main proceedings. This solution is a rare exception among European countries.

In the context of simplified procedures, experimental introduction in some courts may be useful. This method was successfully applied in Germany, the Netherlands. The simplified procedures are justified, but we have to find their place in a given country's legal system, to which disputes would they be best applied, and should be defined in such a flexible way that the discretion to decide which procedure to use basically belongs to the judge, if he finds it suitable.

In the Dutch small claims procedure it is not required to hold a hearing, in this case parties' written statements must be made within the time limit specified by the the judge (a party may request presenting his views in person, but this is not a hearing). The appeal against the decision is only possible if the amount of the claim (with interest) exceeds € 1,750.

In English procedure, either party may request summary judgment - a simplified judgment - and the court may also do so ex officio, if the facts are clear and need no clarification, provided that there is no reasonable prospect of success of the claim or defense, and there is no other good reason to hold a hearing. Another condition is that the defendant has already submitted an acknowledgment of the service of claim, or a defense. This is quite a powerful tool which requires consideration of the court, without, however, the need to carry out the whole lengthy proof taking. It is therefore only applicable if the facts are fully clarified, comprehensive - and contain all the available evidence - in the claim or defense.

In Hungarian notions, strike out is mostly like the rejection without examination, but unlike the latter, that means examination on the merits, and can only be challenged by appeal. Rule 3.4 of CPR enables the court to strike out the whole or part of a statement of case which discloses no reasonable grounds for bringing or defending a claim or which is an abuse of the process of the court or otherwise likely to obstruct the just disposal of the proceedings. Rule 24.2 enables the court to give summary judgment against a claimant or defendant where that party has no real prospect of succeeding on

his claim or defence. Both those powers may be exercised on an application by a party or on the court's own initiative.

Under French law, the référé procedure and the ordonnance sur requête seem to work best in practice as a simplified procedure, although the process ends with a preliminary judgment, which is temporary, but it often ends the case at this level. The référé procedure, although the judicial decision is temporary by nature, it is a very important tool for the simpler, quick and efficient settlement of disputes (in large numbers!) in French procedural law, therefore there is no need for small claims procedure or other simplified rules of procedure (of which there is still a few). The ordonnance sur requête differs from the référé procedure in that the court gives judgment in absence of the opponent, and urgency is always a condition. The judge does not hold a hearing, the decision is based on written statements and evidence. The affected party can initiate procedure for référé for changing the decision.

In German procedural law, claims that do not exceed 600 €, the judge may divert from the general rules and adjust the procedure at his discretion. However, differences from the other countries are that claim forms are not used, it may be used in any case, but the constitutional requirements of due process must be followed.

Under the Hungarian rules in force, claims for money under the jurisdiction of the local court, not exceeding one million forints may be brought in small claims procedure, in which the order for payment procedure turned into litigation by opposition. If a party makes a statement late, this results in that the court ignores it, but it is interesting whether in a formal decision or including it in the minutes is sufficient. If the defendant does not appear, the court orders to fulfil the plaintiff's claim, if at a continued hearing, any party fails to appear, the court will decide on the basis of available data. The question is whether threatening to impose sanctions on the defaulting party forces him to actively participate, engage in litigation. This rule would exempt the judge from annulment on revision for insufficient grounds. If neither party appears, the court terminates the procedure. This provision also forces the parties to cooperate actively in bringing the proceedings, to make a substantive statement in order to reach the substantive conclusion of the trial as soon as possible. If the party fails to take an active role, then the court terminates procedure without decision on the merits.

The benefits of simplified procedures for small claims:

- facilitates access to justice: legal representation is not mandatory in general, and the specific "Lay Representative" of the English procedure, the use of forms, option of electronic filing, and that the courts helps to fill in the documents (without giving legal counsel).
- rules for bearing costs can differ from the general rules: the procedure is cheaper, recoverable costs are maximised, the rules can also promote settlement.
- the time limits are shorter: either there is no time between hearings at all (référé), or less time, trial should be set to a much earlier date. In principle there is one hearing, the submission of declarations have shorter time limits, and the judgment can have short reasoning, and the day of publication need not be postponed. In English proceedings the case can be disposed of without a hearing, but by opposition of any party, the trial must be held.
- the quality of the process: the same high quality must be ensured as in the normal procedure, because remedy is usually only possible if the procedural rules are breached, or the court incorrectly assessed the facts. So the judge must establish the facts just as in a normal procedure. However, the parties should provide the evidence they have in the preparatory stage. Expert evidence is used only in exceptional cases. Generally, documentary evidence or the (expert) witness statement are the basis of a decision. The judge must in any event be exempted from the consequences of lack of factual basis, in the case where the parties have not fulfilled their obligation of cooperation during the procedure, for example failed to meet the time limit imposed by the judge, and therefore the judge should take a kind of default judgment.
- on enforceability, it should be noted that there is always a remedy in the simplified procedures, but in the most effective ones the decision can be enforced immediately - that is, without regard to the appeal or other remedies - and automatically, without having to apply for it. However, this is only possible in addition with the obligation of restitution if the appeals process is successful (this solution is applied in the Belgian référé procedure).

The acceleration and simplification of procedural rules could be used to address the problems of inefficiency, however, the simplified procedures require a reinterpretation of traditional principles of civil procedure. Reinterpreting certain principles of procedural law may be needed if we are experiencing abuse of some procedural options

that must be prevented. It should be possible to the court without request of the party to sanction these practices, and for that, the expected behavior should be promptly explained.

Current interpretation of the disposition principle of the Hungarian procedural law applies not only to the so-called disposing actions in the procedure, but also the change of claim, the motions of evidence presented, the counterclaim is largely under the domination of the parties. But if the parties do not intend to exercise the right of service of the material, then this can not be imposed on them. The main consequence should be the loss of rights or enforceability. At present, there is an example of this, when during the suspension the procedure is terminated, or if the party presents his motion for proof late, the judge is obliged to ignore the evidence (it is late, when the judge set a time limit of its submission, and the party misses it, or does not submit it in time required by law).

However, the legislature focuses on the sanctioning, which raises practical problems, and strenghtens obligative nature of the service of material. Instead, incentives could be incorporated in the proceedings, for example, if parties get a judgment in a shorter period of time, or "reward" the behavior of the cooperating parties with reduction of fees and other costs.

Finally, in Part IV. I deal with most current result of European legislation, the European Regulation on the European small claims procedure, and related proposals, and impact assessments. The European Small Claims Procedure (ESC) opens the way to direct harmonisation of national procedural rules. The EU created a separate type of procedure, with its specific provisions without regard to known procedures in the national codes, which shall be put aside where the Regulation applies, under the primacy of EU law. For now, however, the Regulation leaves many details on the national laws. The Regulation on the European payment order (EOP) is a special quick and inexpensive way to create an optional procedure, where it is presumed that the debtor would not oppose, and allows the free flowing of these decisions.

Then I placed the Regulation in the system of civil judicial co-operation, and the latter compared to the overall process of integration. To do this, I studied the relevant community programs and action plans, reviewed the theoretical issues and positions related to the above-mentioned objectives and trends of harmonization, and tried to map the past and expected trends in the coming years.

Community legal instruments, which are closely related to the Small Claims Regulation, are the European payment order procedure and the Regulation on the European Enforcement Order, therefore I presented the latter legal institutions while highlighting the main connections.

The European dimension of civil procedure, and its limits impose a challenge for lawmakers and enforcers, and for the first time the question is, on which areas unified law is desirable - whether there is any - and which areas approximation is enough.

During my research I have concluded that a unified ruling can be an objective only in the following areas:

- general principles of procedure and rules of guarantee,
- all that is the needed to mutual recognition and enforcement,
- technical rules on the other hand, where the local situation should also be considered.

I concluded that the Community legislation is a kind of engine, the driving force for development - and this is especially true in our country - whether simplified procedures, making procedures more effective, or creating the options for settlement is considered.

Finally, the two major topics discussed in the thesis can be linked, namely the changing role of the procedure, the transformation of principles, and the harmonisation of procedural law, and within it the small claims - and relating regulations. The connecting point lies on the premise that the European Regulation (ESC) itself has a direct impact on the judge's role. Why is this so?

First, the Regulation requires specific tasks of the judges, which are entirely new, have not been included in any national Code or not in this form and content (only something similar). It also imposes time limits for judges, not only for the setting of the trial date, but for decision on the merits if the judge sees no need for a hearing. Another uncommon solution in the Member States is to see the simplicity insured by written procedure. To this end, of course, the claim form must be such that a layman can fill it with some help from the court. But even if we look at English, French, Hungarian simplified procedures, the hearing will remain the rule, and the attempts aim to simplify formalities, shorten time limits or limit the number of hearings.

Thirdly, the Codes of many Member States do not include the court's duty to assist the parties on procedural matters, although the Hungarian, as we know, does. Yet even to us it is unusual that the court can not compel the parties to legal classification of the

dispute, and to express their legal opinion. This forces judges to fundamentally change the traditional role in the civil procedure, which is inextricably linked to national legal culture. Although the Western European states have their aspirations for a more active case management to implement in order to achieve efficiency, its various ways in different countries reflect the great diversity of legal cultures.

However, the same procedures throughout Europe may not be realised in the near future, precisely because of differences in legal culture, its impact on how the judges use their broad discretionary powers, which the Regulation gives them to ensure that the principle of fair trial and the adversarial principle is respected „when they decide on the need for hearing, or the accepted method of proof and scope of evidence". This again raises the problem of fragmentation of jurisdictions, the different judicial practices.

Publications on the subject

Procedural actions of the court and the parties from the aspect of speed and effectiveness (A bíróság és a felek percselekményei a gyorsaság és hatékonyság szemszögéből), Jogtudományi Közlöny, 2009. évi 2. szám, 65-73.

Rules of small claims procedure in light of European legislation (A kis értékű követelések egyszerűsített eljárása az európai jogharmonizáció fényében), = Csöndes Mónika, Nemessányi Zoltán (szerk.), Merre tart a magyar civilisztikai jogalkotás a XXI. század elején?, PTE ÁJK, Pécs, 2010., 215-221.

Consequences of the default of hearing in Hungary and other European countries (A tárgyalás elmulasztásának szabályozása hazánkban és néhány európai országban), = P. Szabó Béla, Varju Márton (szerk.), Profectus in Litteris I., Válogatott előadások a 6. Debreceni Állam-és jogtudományi Doktorandusz-konferenciáról, Debrecen, 2010., 101-110.

Service, Time limits, Default, Suspension or stay of proceedings, Hearing the parties out of trial („Kézbesítés", „Határidők", „Mulasztás", „A tárgyalás elmulasztása", „Az eljárás szünetelése", „Az eljárás félbeszakadása", „A felek meghallgatása tárgyaláson kívül") = Osztovits András (szerk.), A polgári perrendtartás magyarázata. OPTEN on-line kommentár, 2010. (185.292 leütés)

Some reflections on the Regulation of the European Small Claims Procedure, Ungvári Nemzeti Egyetem Jogtudományi Folyóirata, megjelenés alatt (30.000 leütés)

Time management of civil procedures in European countries, Debreceni Jogi Műhely, 5 : 1, Különszám, 2008.

Category of rules of adjudication as basis of procedural laws in Hart's theory of rules (Az ítélkezési szabály mint az eljárásjogok létezését megalapozó kategória Hart szabály-elméletében), Debreceni Jogi Műhely, 4 : 1, 2007.

Time management of civil procedures in European countries, Stipta István (szerk.), Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium = Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai : Tomus 8., Bíbor , Miskolc, 2007., 277-295.

Changes in regulation of small claims disputes in the Conception for modification of the Rules of Civil Procedure in commercial disputes (A kis pertárgyértékű ügyeket érintő változások a gazdasági perekre vonatkozó Pp. koncepció fényében), Doktoranduszok Fóruma Állam-és Jogtudományi Kari Szekciókiadványa, Miskolc, 2007.,167-171.

Conduct of the judge and the parties in light of the need for efficiency (A bíróság és a felek percselekményei a hatékonyság követelményének fényében), Collega, 2007. évi 2-3. szám, 160-164.

Simplification of procedures regarding succession in the EU (Az örökléssel kapcsolatos eljárások egyszerűsítésének kérdései az Európai Unióban), Collega, 2006. évi 2-3. szám, 165-169.

Simplification of civil procedures in the EU, especially relating to regulation of disputes with small claim value (A polgári eljárások egyszerűsítése az Európai Unióban, különös tekintettel a kis pertárgyértékű ügyek szabályozására), Debreceni Jogi Műhely, 3 : 2, 2006.

Questions of regulating small claims cases in relevance to the EU law development (A kis pertárgyértékű ügyek szabályozásának kérdései, az Európai Uniós jogfejlődés tükrében), Doktoranduszok Fóruma Állam-és Jogtudományi Kari Szekciókiadványa, Miskolc, 2006., 197-201.

Analysing the time factor of civil procedures (A polgári perek időtényezőjének vizsgálata), Stipta István (szerk.), Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium = Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai, Tomus 7., 2006., 75-107.